

**МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Кафедра історії, етнології та археології

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКС
НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ**

Гендерний аспект цивілізаційної історії

Автори:

Рижєва Н. О., д.іст.н., професор кафедри історії, етнології та археології

Спеціальність 032 Історія та археологія. Археологія

Затверджено на засіданні кафедри історії, етнології та археології,
протокол від «28» серпня 2017 року № 1.

Затверджено на засіданні навчально-методичної комісії навчально-наукового інституту
історії, політології та права, протокол від «28» серпня 2017 року № 1.

Миколаїв, 2017

ЗМІСТ НМК

1. Титульна сторінка	1
2. Зміст НМК	2
3. Витяги з ОКХ, ОПП спеціальності	3
4. Навчальна програма дисципліни	6
5. Робоча програма навчальної дисципліни	21
6. Програма практичної підготовки	45
7. Засоби діагностики навчальних досягнень студентів	46
8. Навчальні-наочні посібники, технічні засоби навчання тощо	49
9. Конспект лекцій з дисципліни	50
10. Комплекс контрольних робіт (ККР) для визначення залишкових знань з дисципліни, завдань для змістовно-модульних контрольних робіт, тестові контрольні роботи (які завантажені на освітній простір)	60
11. Інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять	67
12. Завдання на курсові та дипломні проекти	70
13. Контрольні завдання до семінарських, практичних і лабораторних занять, завдання для заліків	71
14. Питання до екзаменаційних білетів, екзаменаційні білети, тести для підсумкового контролю (що завантажені на освітній простір)	78
15. Методичні рекомендації та розробки викладача	86
16. Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів	89
17. Методичні матеріали щодо виконання контрольних робіт для заочної форми навчання	94
18. Інші матеріали	95

ВИТЯГ З ОПШ

Мета курсу: усвідомлення студентами сутності соціально-рольових ознак поведінки жінки і чоловіка в історії; формування гендерної свідомості, вільної від статево-рольових стереотипів; окреслення типових статевих рис, визначальних для професійної педагогічної діяльності; поглиблення знань, набутих студентами в результаті слухання базових дисциплін, та визначення нової парадигми в соціально-гуманітарному знанні.

Завдання курсу:

- дати основні уявлення про предмет та специфіку досліджень соціально-рольових відносин і пріоритетні напрямки їх розвитку;
- ознайомити з суспільним, суспільно-політичним та науково-теоретичним контекстом формування гендерних досліджень як окремої наукової дисципліни;
- сформувати знання про основні етапи розвитку і становлення теорій гендеру;
- розкрити, відповідно до історичного поступу, способи функціонування в суспільстві в цілому та на рівні повсякденних практик чоловічих та жіночих: стереотипів, ідентичності та ін.;
- сформувати уявлення про можливості зміни у суспільстві стереотипів про соціально-рольовий статус жінки і чоловіка (в економічній, політичній, правовій, соціальній сферах);
- визначити основні способи репрезентації гендеру у сфері культури;
- засвоїти зміст основних понять та категорій курсу;
- розкрити основні напрями теоретичних досліджень у даній галузі;
- зрозуміти вітчизняну специфіку та проблематику в цій сфері;
- сформувати знання про можливості і засоби досягнення гендерної рівноваги у суспільстві.

ВИТЯГ З ОКХ

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

- Володіти знаннями з основних напрямків, закономірностей, змісту і форм наукової діяльності, методів планування, організації та керування науковою творчістю, роботою наукових колективів;
- Застосовувати моделі толерантної поведінки та обізнаності з основними вченнями в галузі гуманітарних та соціально-економічних наук, основними науковими школами, напрямами, концепціями, джерелами гуманітарних знань і видами роботи з ними;
- Володіти головними принципами сучасної гендерної політики в Україні та світі;
- Володіти понятійним апаратом та методологією гендерного аналізу;
- Володіти змістом основних гендерних категорій та розуміти взаємозалежність і взаємовідношення цих знань;
- Уміти застосовувати отримані знання в освітній та науково-дослідній роботі;
- Володіти етичними та правовими нормами, що регулюють стосунки людей, ставлення особистості до навколишнього середовища;
- Володіти навичками наукової організації праці;
- Розвивати навички самостійного опанування нових знань;
- Уміти працювати з довідковою літературою, електронними базами даних, системами інформаційного пошуку;
- Уміти оцінювати життєво важливі парадигми буття чоловіків та жінок у сучасному суспільстві.

II. Фахові:

- Вміти формувати гендерну свідомість в оточуючому середовищі, користуватися нею у власному житті і професійній діяльності; розуміти сутність та соціальне значення своєї професії; володіти культурою мислення, та його загальними законами.
- Вміти перетворювати зовнішні культурно - історичні явища у внутрішній морально-етичний світ, де відсутні будь-які форми дискримінації;
- Вміти розробляти й реалізовувати стратегії гендерних моделей поведінки в кар'єрі;
- Вміти оцінювати соціальні та культурні явища з позицій рівності жінки і чоловіка;
- Вміти формувати вільну від соціально-рольових стереотипів свідомість аудиторії, з якою вони працюють;
- Вміти формувати нестереотипні уявлення про роль чоловіків і жінок у суспільному житті.

- Розуміти специфіку входження жінок та чоловіків у професійну педагогічну діяльність;
- Розуміти інтелектуальні, пізнавальні, емоційні, творчі, комутативні та мовні жіночі і чоловічі особливості;

Після успішного завершення курсу передбачається, що студенти будуть компетентними в оцінці досліджень соціально-рольового статусу жінки і чоловіка у ряді гуманітарних галузей знання, що сприятиме подоланню патріархальних світоглядних орієнтирів, зміні андроцентричних стандартів у наукових дослідженнях та патріархальних підходів до визначення традиційних ролей чоловіка та жінки як на індивідуальному, так і на громадсько-політичному рівнях.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра історії, етнології та археології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____

Н. І. Василькова

28 серпня 2017 р.

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ ІСТОРІЇ

Ступінь магістра

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

032 Історія та археологія

Код та найменування спеціальності

Археологія

Освітня програма

Інститут історії, політології та права

Програму розроблено та внесено: Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ: Рижева Надія Олександрівна, професор кафедри історії, етнології та археології, доктор історичних наук.

Програму схвалено на засіданні кафедри історії, етнології та археології
Протокол від «__» серпня 2017 року № __

Т.в.о. завідувача кафедри
історії, етнології та археології ____ (Господаренко О.В.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією Навчально-наукового інституту історії, політології та права

Протокол від «__» серпня 2017 року № __
Голова навчально-методичної комісії _____ (Шитюк М.М.)

Програму погоджено навчально-методичною комісією університету

Протокол від «28» серпня 2017 року № 12
Голова навчально-методичної комісії університету _____ (Василькова Н. І.)

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Гендерний аспект цивілізаційної історії» складена Рижевою Н.О. відповідно до освітньо-професійної програми підготовки ступеня магістра: Галузь знань 03 Гуманітарні науки, спеціальності 032 Історія та археологія (Археологія).

Предметом вивчення навчальної дисципліни є історико-соціокультурний процес вироблення суспільством відмінностей чоловічих та жіночих ролей, поведінки, ментальних та емоційних характеристик. А також реконструкція різноманітних форм та методів гендерного виховання і освіти в історії. Визначення механізму суспільних моделей поведінки за статевою ознакою.

Міждисциплінарні зв'язки: соціологія, культурологія, всесвітня історія, політологія.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1 Метою курсу є усвідомлення студентами сутності соціально-рольових ознак поведінки жінки і чоловіка в історії; формування гендерної свідомості, вільної від статево-рольових стереотипів; окреслення типових статевих рис, визначальних для професійної педагогічної діяльності; поглиблення знань, набутих студентами в результаті слухання базових дисциплін, та визначення нової парадигми в соціально-гуманітарному знанні.

1.2. Завдання курсу:

- дати основні уявлення про предмет та специфіку досліджень соціально-рольових відносин і пріоритетні напрямки їх розвитку;
- ознайомити з суспільним, суспільно-політичним та науково-теоретичним контекстом формування гендерних досліджень як окремої наукової дисципліни;
- сформуванати знання про основні етапи розвитку і становлення теорій гендеру;
- розкрити, відповідно до історичного поступу, способи функціонування в суспільстві в цілому та на рівні повсякденних практик чоловічих та жіночих: стереотипів, ідентичності та ін.;
- сформуванати уявлення про можливості зміни у суспільстві стереотипів про соціально-рольовий статус жінки і чоловіка (в економічній, політичній, правовій, соціальній сферах);
- визначити основні способи репрезентації гендеру у сфері культури;
- засвоїти зміст основних понять та категорій курсу;
- розкрити основні напрями теоретичних досліджень у даній галузі;
- зрозуміти вітчизняну специфіку та проблематику в цій сфері;
- сформуванати знання про можливості і засоби досягнення гендерної рівноваги у суспільстві.

1.3. У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими компетентностями:

I. Загальнопредметні:

- Володіти знаннями з основних напрямків, закономірностей, змісту і форм наукової діяльності, методів планування, організації та керування науковою творчістю, роботою наукових колективів;
- Застосовувати моделі толерантної поведінки та обізнаності з основними вченнями в галузі гуманітарних та соціально-економічних наук, основними науковими школами, напрямками, концепціями, джерелами гуманітарних знань і видами роботи з ними;
- Володіти головними принципами сучасної гендерної політики в Україні та світі;
- Володіти понятійним апаратом та методологією гендерного аналізу;
- Володіти змістом основних гендерних категорій та розуміти взаємозалежність і взаємовідношення цих знань;
- Уміти застосовувати отримані знання в освітній та науково-дослідній роботі;
- Володіти етичними та правовими нормами, що регулюють стосунки людей, ставлення особистості до навколишнього середовища;
- Володіти навичками наукової організації праці;
- Розвивати навички самостійного опанування нових знань;
- Уміти працювати з довідковою літературою, електронними базами даних, системами інформаційного пошуку;
- Уміти оцінювати життєво важливі парадигми буття чоловіків та жінок у сучасному суспільстві.

II. Фахові:

- Вміти формувати гендерну свідомість в оточуючому середовищі, користуватися нею у власному житті і професійній діяльності; розуміти сутність та соціальне значення своєї професії; володіти культурою мислення, та його загальними законами.
- Вміти перетворювати зовнішні культурно - історичні явища у внутрішній морально-етичний світ, де відсутні будь-які форми дискримінації;
- Вміти розробляти й реалізовувати стратегії гендерних моделей поведінки в кар'єрі;
- Вміти оцінювати соціальні та культурні явища з позицій рівності жінки і чоловіка;
- Вміти формувати вільну від соціально-рольових стереотипів свідомість аудиторії, з якою вони працюють;
- Вміти формувати нестереотипні уявлення про роль чоловіків і жінок у суспільному житті.
- Розуміти специфіку входження жінок та чоловіків у професійну педагогічну діяльність;
- Розуміти інтелектуальні, пізнавальні, емоційні, творчі, комутативні та мовні жіночі і чоловічі особливості;

Після успішного завершення курсу передбачається, що студенти будуть компетентними в оцінці досліджень соціально-рольового статусу жінки і чоловіка у ряді гуманітарних галузей знання, що сприятиме подоланню

патріархальних світоглядних орієнтирів, зміні андроцентричних стандартів у наукових дослідженнях та патріархальних підходів до визначення традиційних ролей чоловіка та жінки як на індивідуальному, так і на громадсько-політичному рівнях.

Курс є принципово інноваційним у системі гуманітарної освіти: по-перше, залучає до обігу малодосліджену проблематику – тему гендерних відносин у суспільстві, і, по-друге, вводить студентів у сферу гендерного аналізу та критичного мислення.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Кредит 1. Забезпечення рівності чоловіка і жінки у громадянському суспільстві

Тема 1. ВСТУП. ІСТОРИЧНІ ПЕРІОДИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОСТІ ЖІНКИ І ЧОЛОВІКА У СУЧАСНОМУ ГРОМАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Історична генеза реалізації принципу рівних прав і можливостей. Проблема прав людини як висхідна у формуванні сучасної ідеології та політики. Права жінок у контексті прав людини. Вплив всесвітніх конференцій на утвердження прав жінки як людини. Вплив європейських та світових організацій на формування гендерної політики: Ради Європи, Європейського Союзу, ООН.

Ідея становлення національних установ та основні вимоги до них. Функції національних установ, їх роль та завдання. Основні типи національних механізмів забезпечення рівності прав людини. Сучасні вимоги до інституційних національних механізмів. Особливості формування національних механізмів в Україні. Комплексний підхід до проблеми рівності та нова роль національного механізму.

Знання про гендер як навчальна дисципліна. Науково-методологічні та методичні основи вивчення гендеру. Поняття гендеру: багатоваріантність і специфіка визначень.

Конструктивно-перетворюючий вплив знань про гендер на історичний розвиток суспільства, гендерний вимір людського розвитку. Індекс розвитку з урахуванням гендерного фактору.

Тема 2. ПРОБЛЕМА СТАТІ В СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ: ІСТОРИЧНА ГЕНЕЗА КОНЦЕПЦІЙ

Проблема соціально-рольового статусу жінки і чоловіка у дофілософських джерелах. Філософська рефлексія статі. Егалітарні ідеї «Держави» Платона. Ідея природної ієрархії статей у Арістотеля. Ранньохристиянська рецепція статі. Євангельська ідея рівності та її

трансформація в роботах Отців Церкви. Дихотомія духовного/матеріального та ієрархія статей у Августина. Усталення статевої ієрархії в філософії томізму. Проблема статі в контексті ренесансного гуманізму. Ідея природної рівності жінок і чоловіків у Т. Гоббса. Патріархальна теорія Філмера та її критика Дж. Локком. Теорія статевого диморфізму Ж.-Ж. Руссо: «раціональний» чоловік та «емоційна жінка». Рефлексія проблеми статі у І. Канта. Подолання статевої односторонності в філософії німецького романтизму; Дихотомія чоловічого/жіночого та публічного/приватного у гегелівській філософії права. Марксизм про класові корені статевої нерівності. Проблема статі в нових соціальних науках. Проблематизація статі в історії: ідея культурно- історичної конструкції статі.

Кредит 2. Основні етапи жіночого руху. Становлення гендерної ідентичності.

Тема 3. ЖІНОЧИЙ РУХ ЯК ЗАКОНОМІРНИЙ ЕТАП СУСПІЛЬНИХ ЗМІН

Соціально-економічні перетворення в Європі та Північній Америці кінця XVIII – XIX ст. та їх вплив на зміну суспільного становища жінок та чоловіків. Залучення жінок до промислового виробництва. Освіта жінок. Основні форми дискримінації жінок у XIX ст. Освіта, заангажованість у виробничу діяльність. Моделі шлюбно-сімейної поведінки. Становлення та розвиток жіночого руху. Ідеали демократії, егалітаризму та їх вплив на формування жіночого руху. Жіночий рух як самостійний феномен суспільно-політичного життя XIX – XX ст. Основні типи жіночих організацій (культурно-просвітні, феміністичні, профспілкові, партійні та ін.). «Буржуазний» та «пролетарський» жіночі рухи. Рух суфражисток та його історичні здобутки. Національні відмінності у моделях жіночих рухів. Жіночий рух в Україні – історія, типологія, регіональні відмінності. Сучасний стан міжнародного жіночого руху – здобутки та завдання.

Фемінізм як ідеологія та політика. Перша хвиля фемінізму. Першопочатки ідейних витоків фемінізму – раціоналізм XVIII ст., лібералізм, соціальні утопії та романтизм XIX ст. Друга хвиля фемінізму. Лібералізм як чинник формування політичної стратегії фемінізму. Соціалістичний (соціал-демократичний) фемінізм. Проблема соціальної солідарності та національної ідентичності в ідеології фемінізму. Виокремлення ідеології фемінізму з ідеологій лібералізму, соціалізму, радикалізму та націоналізму впродовж XIX – на початку XX ст.

Становлення та розвиток феміністичних ідеологій в Україні. Фемінізм і націоналізм. Особливості розвитку феміністичної теорії на західноукраїнських землях та в Наддніпрянській Україні.

Тема 4. ГЕНДЕРНІ РОЛІ ТА СТЕРЕОТИПИ У СУСПІЛЬСТВІ. СТАНОВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Джерела та функціонування стереотипів: міфи і реальність соціально-рольового статусу жінки і чоловіка в історії. Історичний та етнокультурний характер уявлень про фемінність та маскуліність. Дослідження гендерних відмінностей та їх результати. Інтелектуальні та соціально-психологічні характеристики жінок і чоловіків: чи відмінності переважають подібність.

Структурно-функціональна теорія відтворення соціальних ролей жінок і чоловіків. Диференціація ролей у теорії соціального конфлікту. Зміст сучасних уявлень про типові характеристики жінок і чоловіків. Концепція соціальної андрогінії. Уявлення про ролі та характеристики жінок і чоловіків в українському суспільстві.

Джерела та засоби гендерної соціалізації. Основні агенти гендерної соціалізації: сім'я, академічні та неформальні шкільні субкультури, вуз, армія, ЗМІ, значущі інші. Основні етапи становлення гендерної ідентичності. Форми підпорядкування суспільним гендерним нормам: конформізм, інтерналізація, ідентифікація. Механізми засвоєння рольової моделі: диференційне підсилення та наслідування.

Тема 5. ГЕНДЕРНІ ВІДНОСИНИ В РОДИНІ. РОЗПОДІЛ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ ЗА СТАТТЮ

Еволюція форм сім'ї й розподіл влади на різних етапах людської історії. Статусно-рольова структура сучасної української сім'ї. Проблема неоплачуваної домашньої праці жінок. Взаємозв'язок професійної та домашньої сфер діяльності. Процеси розподілу обов'язків у сім'ї. Модель сімейного консенсусу. Домогосподарка – «одна кар'єра на двох».

Материнство та батьківство як соціокультурні феномени. Соціальні та психологічні особливості взаємовідносин: мати – донька, мати – син, батько – донька, батько – син. Дослідження причин розлучень і конфліктів у сім'ї.

Проблема соціально-історичних відносин жінок і чоловіків як предмет економіки. Проблема статусу жінок у ринковій економіці. Вплив ринкових реформ на становище жінок в пост-комуністичних країнах. Гендерна нерівність в українській економіці.

Проблема соціальних відносин жінок і чоловіків як предмет економіки. Проблема статусу жінок у ринковій економіці. Вплив ринкових реформ на становище жінок в пост-комуністичних країнах. Гендерна нерівність в українській економіці.

Домашнє господарство як економічна одиниця. Рішення про шлюб (розлучення) та його економічне обґрунтування. Економічна влада та розподіл обов'язків у сім'ї. Проблема неоплачуваної домашньої праці та її економічної оцінки. Поняття «ціни дитини». Економічні витрати на виховання дитини та проблема низької народжуваності.

Жінки та чоловіки на ринку праці: зайнятість та безробіття. Трудова мотивація та стать. Гендерні стереотипи та економічна поведінка. Економічний зв'язок між оплачуваною та неоплачуваною працею. Стратегії соціальної допомоги працюючим жінкам та їх ефективність. Чинники жіночого та

чоловічого безробіття. Гендерні особливості безробіття. Жіноче безробіття як соціальна проблема. Економіка виживання: неформальна зайнятість жінок та чоловіків. Міжнародний досвід антидискримінаційного законодавства на ринку праці. Теорія людського капіталу. Інвестиції в людський капітал жінок та чоловіків як причина нерівності в оплаті праці. Наслідки нерівності в оплаті праці: фемінізація бідності та її наслідки. Глобалізація та її економічні наслідки для чоловіків та жінок. Трудова міграція за кордон: чоловіки та жінки. Нові можливості та небезпеки.

Тема 6. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ, ЖІНКИ І ЧОЛОВІКИ ЯК ОБ'ЄКТИ ВИСВІТЛЕННЯ У МАСОВІЙ КУЛЬТУРІ ТА МЕДІАПРОСТОРИ

Система освіти як одна з базових інституцій відтворення гендерної стратифікації суспільства та культури в цілому. Функції системи освіти (економічна, соціального відбору, політична, соціального контролю) та гендер. Гендерні аспекти невідповідності високого освітнього рівня та професійного відбору.

Специфіка гендерної соціалізації в системі освіти. Проблеми виховання з точки зору гендеру. Освіта та формування гендерних ролей. «Прихований навчальний план» та його виміри: організація діяльності освітнього закладу, гендерні відносини на роботі, гендерна стратифікація вчительської професії. «Гендерна нейтральність» навчальної літератури. Гендерні відмінності стилю викладання.

Шляхи та форми проявів сексизму та репродукування гендерних стереотипів. Альтернативні освітні практики. Принципи феміністської концепції освіти. Можливості впровадження гендерно чутливої педагогіки.

Публічність і масова комунікація: проблема розрізнення і визначення. Маскулінний характер сфери публічного. Вітчизняна традиція масового комунікативного процесу як ідеологічно зумовленого інформування. Вага і місце ЗМІ серед інших соціальних інститутів суспільства, що трансформується.

Особливості українського медіапростору: «транзитна» модель; зв'язок із політичними та фінансовими колами; проблема залежності. Вільні медіа в системі суспільного і політичного представництва. Медіа і громадська думка: основні концепції впливу ЗМІ.

Медіа як механізм інституалізації структури суспільства. Гендерна стратифікація українського суспільства та особливості її відтворення ЗМІ. Способи та сфери присутності чоловіків у вітчизняних мас-медіа. Жінки і чоловіки як об'єкти висвітлення у ЗМІ.

ЗМІ як система витворення колективних моделей поведінки. Образ чоловіка та образ жінки в мас-медіа. Пропаговані моделі «жіночості» та «чоловічості». Зміст «маскулінності» у вітчизняних ЗМІ. Реклама як окремий різновид соціальної комунікації.

Кредит 3. Гендерна демократія на сучасному етапі

Тема 7. ОСОБЛИВОСТІ МОВНОГО СПІЛКУВАННЯ ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Історичний аспект формування основних характеристик спілкування. Чоловік і жінка як об'єкти спілкування. Роль гендеру у створенні мовної картини світу. «Жіноча» мова – міф чи реальність? Мовний сексизм або дискримінаційне зображення статей у мові. Гендерні упередження, спільні для усіх мов. Мовне зображення чоловіка як норми, а жінки як відхилення від норми. Ігнорування і «замовчування» жінок. Лексичні лакуни, семантична асиметрія та гендерні стереотипи. Проблема родових іменників та займенників. Маркована жінка. Другорядність та меншовартість слів жіночого роду. Політика називання: імена, звання та інші форми звертання. Сексизм у різних видах текстів та сферах використання мови. Мовний аспект гендерних стереотипів у текстах ЗМІ. Особливості прихованого сексизму у мові. У пошуках недискримінаційної мови. Мовна політика. Рекомендації щодо використання недискримінаційної мови. Зміни, що сталися у мові внаслідок феміністського руху.

Тема 8. ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СФЕРИ ТА УЧАСТЬ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ У ПОЛІТИЦІ. ГЕНДЕРНА ДЕМОКРАТІЯ І УКРАЇНСЬКА ПЕРСПЕКТИВА

Фактори впливу на формування гендерної політики в Україні. Проблема інтеграції України в міжнародне співтовариство. Міжнародні чинники впливу на гендерну політику держави. Законодавчі ініціативи щодо утвердження принципу рівних прав і можливостей. Роль громадських жіночих організацій у становленні гендерної політики. Жіночі та гендерні дослідження як показник формування гендерної політики. Впровадження гендерної освіти у навчальних закладах України. Започаткування гендерної статистики та її вплив. Гендерна демократія і українська перспектива.

3. Рекомендована література

Базова

1. Бондарчук О. І. Гендерні характеристики та особливості їх урахування в управлінні ЗНЗ : конспект лекції для слухачів курсів підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів / О. І. Бондарчук. К.: ЦППО, 2004. – 20 с.
2. Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності : монографія / О. І. Бондарчук. – К. : Наук, світ, 2008. – 318 с.
3. Гендерна інтеграція в гуманітарному знанні : [зб. Всеукр. студент, наук.-практ. конф. 23 травня 2007 р. / ред. кол. В.П. Кравець та ін.]. – Т. :ТНПУ, 2007. – 104 с.

4. Гендерний підхід в управлінні загальноосвітніми навчальними закладами : навч. посібник / за заг. ред. В. В. Олійника, Л. І. Даниленко. – К. : Логос, 2004.-212 с.
5. Говорун Т. В. Гендерна психологія: навч. посіб. / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. - К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 308 с.
6. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
7. Життєва компетентність особистості: наук.-метод. посіб. / за ред. Л.В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен. – К. : Богдана, 2003. – 520 с.
8. Карамушка Л. М., Малинна М. П. Види інтерактивних технік та особливості їх застосування у підготовці менеджерів та працівників організацій // Актуальні проблеми психології, зб. наук, праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К. : Інститут психології імені Г.С. Костюка АПН України, 2002. Т. 1,4.6.
9. Кравець В.П. Педагогіка і психологія : Гендерний аспект : навч. посіб. / В.П. Кравець, О.М. Кікінежді. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2004. – 124 с.
10. Майерс Д. Соціальна психологія / Д. Майерс. – [7-е изд.]. – СПб.: Питер, 2007. - С. 200 – 214.: ил. – (Серия «Мастера психологии»),
11. Максименко С.Д. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування) / С. Д. Максименко, М. М. Зароцький. – К.: Главник, 2005. – 112 с.
12. Мельник Т.М. 50/50 : Сучасне Гендерне мислення: словник / Т.М. Мельник, Л. С. Кобелянська. – К. : К.І.С., 2005. – 280 с.
13. Муляр В.І. Самореалізація особистості як соціальна проблема (філософсько-культурологічний аналіз) / В. І. Муляр. – Житомир : ЖІТІ, 1997. –214 с.
14. Набок М.В. Законодавчо-правові передумови управління ЗНЗ на засадах Гендерної рівності : конспект лекції для слухачів курсів підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів / М. В. Набок. – К. : ЦППО АПН України, 2004. – 16 с.
15. Навчальна програма курсу «Основи теорії Гендеру» /уклад. Н. Д. Чухим. – К. : Факт, 2003. – 84 с.
16. Ніжинська О. Модель компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів / О.О. Нежинська // Вісник післядипломної освіти : зб. наук, праць Ун-ту менедж. освіти АПН України, Асоц. безперерв. освіти дорослих; редкол. О.Л. Ануфрієва [та ін.] ; голов. ред. В. Олійник. – К. : Геопринт, 2008. – Вип. 10. – С. 212 – 219.
17. Практикум по гендерной психологии / под ред. И.С. Клёдиной. СПб.: Питер, 2003. – 479 ил. – (Серия «Практикум по психологии»).
18. Психологія управління в освіті: курс лекцій та завдання навчального практикуму для слухачів очно-дистанційної форми навчання в системі післядипломної педагогічної освіти / О.І. Бондарчук, Л.М. Карамушка, Н.Л. Коломінський та ін. – К. : Валевіна, 2006. – 160с.

- 19.** Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій : Гендерні аспекти : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти / за наук. ред. Д. Максименка, Л.М. Карамушки, Т.В. Зайчикової. – [2-е перероб. та доповн.]. – К.: Міленіум, 2006. – С. 90-97.
- 20.** Соціальна та гендерна справедливість і рівність у програмах професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації робітничих кадрів: навч.-метод. посіб. / кол. автор. : Магдюк Л. Б., Ілько І. В. та ін. ; за заг. ред. Л. І. Даниленко. – К.: ТОВ «Стіс плюс», 2007. – 96 с.

ДОПОМІЖНА ЛІТЕРАТУРА

- 1.** Агеева В. Жіночий простір. – К.: Факт, 2003.
- 2.** Ажгихина Н. гендерные стереотипы в современных масс-медиа // Гендерные исследования. – 2000. – № 5.
- 3.** Айвазова С. Русские женщины в лабиринте равноправия. Очерки политической теории и истории. Документальные материалы. – М., 1998.
- 4.** Беккер Г Экономика семьи и макроповедение // США: ЭПИ. – 1994. – № 6.
- 5.** Берк П. Світ Карнавалу // Популярна культура в ранньомодерній Європі. – К., 2001. – С. 192 – 220.
- 6.** Берковский Н.Я. Романтизм в Германии. – М.: Художественная литература, 1973.
- 7.** Берн Ш. Гендерная психология: Пер. с англ. – СПб., 2001.
- 8.** Бер-Сижаль Э., Каллист, епископ Диоклийский (Уэр). Рукоположение женщин в Православной церкви. – М., 2000.
- 9.** Бовуар С. де. Друга стаття. – К.: Основи, 1994.
- 10.** Болотіна Н. Б. Соціальне право. Гендерна експертиза. – К.: Логос, 2001.
- 11.** Бородин А., Бородин Д. Матриархат: опыт рассмотрения исторической утопии в феминистской перспективе // Женщины. История. Общество: Сб. ст. / Под ред. В. Успенской. – Тверь, 2002. – Вып. 2. – С. 99 – 121.
- 12.** Брайсон В. Политическая теория феминизма. Введение. – М., 2001.
- 13.** Брандт Г. А. Природа женщины как проблема. Концепции феминизма // Общественные науки и современность. – 1998. – № 6. – С. 167 – 180.
- 14.** Брандт Г.А. Природа женщины. – Екатеринбург, 2000.
- 15.** Бреслов Г., Хасан Б. Половые различия и современное школьное образование // Вопросы психологии. 1990. – № 3.
- 16.** Буроменський М.В. Міжнародне право. Гендерна експертиза. – К.: Логос, 2001.
- 17.** Бутовская М.Л., Артемова О.Ю., Арсенина О.И. Поло-ролевые стереотипы у детей Центральной России в современных условиях // Этнографическое обозрение. – 1998. – № 1. – С. 104 – 120.
- 18.** Вардиман Е. Женщина в древнем мире. – М., 1990.
- 19.** Василевская М., Габриэлян Н. Всплывающая Атлантида // Наука и религия. – 1996. – № 3.

- 20.Виноградова Т.В., Семенов В.В. Сравнительное исследование познавательных процессов у мужчин и женщин: роль биологических факторов // Вопросы психологии. – 1993. – № 2.
- 21.Власенко Н. С, Виноградова Л. Д., Калачова И. В. Гендерная статистика для мониторинга достижения равенства женщин и мужчин. – К., 2000.
- 22.Вовченко О.М. Гендерное равенство как социально-философская проблема. — М., 2000.
- 23.Воугел Э. Ф. Семья и родство //Американская социология. – М., 1972.
- 24.Всемирная конференция по правам человека. Венская декларация и Програма действий (июнь 1993 года). – Нью-Йорк: Изд. ООН, 1995.
- 25.Вулли Ф. Феминистский вызов неокласической экономической теории // THESIS. – 1994. – № 1-2.
- 26.Вулф В. Власний простір. – К.: Альтернативи, 1999.
- 27.Гавизова О. Ева или Дева? // Наука и религия. – 1994. – № 4.
- 28.Гегель Г. В. Ф. Философия права // Гегель Г. В. Ф. Сочинения в 14-ти т. – М, Л., 1929-1959. – Т. 7.
- 29.Гендер і культура: Зб. ст. / Упоряд.: В. Агеева, С. Оксамитна. – К: Факт, 2001.
- 30.Гендер как интрига познания: Сб. ст. / Московский гос. лингвистический ун-т. Лаборатория гендерных исследований. – М.: Рудомино, 2000.
- 31.Гендерна демократія – стратегія ХХІ століття: від Пекіну до Нью-Йорку. 1995-2000 / Автор-упор. Л. О. Смоляр. – Одеса, 2000.
- 32.. – М., 1996.
- 33.Гендерные исследования. – 1999. – № 2.
- 34.Гендерные проблемы и развитие. Стимулирование развития через Гендерное равенство в правах, в доступности ресурсов и возможности выражать свои интересы: Пер. с англ. – М.: Весь Мир, 2002.
- 35.Гендерный калейдоскоп. Курс лекций. – М.: Academia, 2001.
- 36.Гендерный фактор в языке и коммуникации. – Иваново, 1999.
- 37.Костенко Н. В. Парадигми та фактичності нових мас-медіа // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1998. – № 6.
- 38.Лобанова Л. Наука в Україні: місце в ній жінки // Гендерний аналіз українського суспільства. – К.: ПРООН, 1999. – С. 199-210.
- 39.Локк Дж. Избранные философские произведения. – М.: Изд. социально-экономической литературы, 1960. – Т. 1-2.
- 40.Лорбер Дж., Фарелл С. Принципы гендерного конструирования // Хрестоматія феминистських текстів: Переклади / Под. ред. Е. Здравомысловой и А. Темкиной. – СПб., 2000. – С. 187-192.
- 41.Мельник Т.М. Гендерна експертиза українського законодавства. Сутність, необхідність та методологічні основи. – К.: Логос, 2001.
- 42.Мельник Т.М. Гендерна політика в Україні. – К, 1999.
- 43.Менделл Н. Теории феминизма // Гендерные исследования: Феминистская методология в социальных науках: Материалы 2-й Международной Летней

Школы по гендерным Исследованиям (Форос, 1998) / Под ред. И. Жеребкиной. – Харьков, 1998.

44. Мид М. Культура и мир детства. Избранные произведения. – М., 1988.

45. Михель Д. Западная культура в зеркале тела // Михель Д. Тело в западной культуре. – Саратов, 2000. – С. 3-22.

46. Мишель А. Долой стереотипы! Преодолеть сексизм в школьных учебниках. – Париж: ЮНЕСКО, 1991.

47. Мілет К. Літературне відображення // Сексуальна політика. – Київ, 1998.

48. Мілет К. Сексуальна політика. – К.: Основи, 1998.

49. Мольтман-Венд ель Э. И сотворил Бог мужчину и женщину // Вопросы философии. – 1991. – №3.

50. Національна стратегія поліпшення становища жінок в Україні. – Харків, 1996.

51. Паркер С. Гендерні ритуали: вивчення етикету, суспільних символів та когнітивний аспект // Студії з інтегральної культурології 2. Ritual. – Львів, 1999. – С. 65 – 74.

52. Пекинські стратегії: Програма дій в Україні // Матеріали Всеукраїнської конференції «Стратегії Четвертої конференції зі становища жінок і програма дій в Україні» (20 – 29 червня 1996 р.). – Київ, 1996.

53. Перспективи паритетної демократії у політико-правовому полі України: 36. наук статей. – Харків, 1997.

54. Платон. Государство // Платон. Сочинения. – М., 1968 – 1972. – Т. 1 – 3.

55. Политическая декларация и Итоговый документ «Дальнейшие действия и инициативы осуществления Пекинской декларации и Платформы действий», принятые на двадцать третьей сессии Генеральной Ассамблеи ООН под названием: «Женщины в 2000 году: Равенство между мужчинами и женщинами, развитие и мир в XXI столетии», Нью-Йорк, 5 – 9 июня 2000 года // Пекинская декларация и Платформа действий и Пекин + 5: Политическая декларация и итоговый документ. – Нью-Йорк: Изд. ООН, 2002.

56. Чодороу Н. Воспроизводство материнства: психоанализ и социология пола // Антология гендерной теории / Сост. и коммент. Е. Гаповой, А. Усмановой. – Минск, 2000. – С. 29-76.

57. Чухим Н. Гендер та гендерні дослідження в ХХ ст. // Незалежний культурологічний часопис. – Львів, 2000. – Число 17. – С. 22 – 29.

58. Чухим Н.Д. Гендерна експертиза програми курсу «Релігієзнавство» // Гендерна експертиза нормативних курсів та навчальних програм соціально-гуманітарного циклу. – К, 2001.

59. Шведова Н. А. Просто о сложном: гендерное просвещение (Пособие). – М.: Антиква, 2002.

60. Чухим Н. Гендер та Гендерні дослідження в ХХ ст. // І. Незалежний культурологічний часопис. – Львів, 2000. – Число 17. – С. 22 – 29.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання:

залік

5. Засоби діагностики успішності навчання:

Самостійна (індивідуальна) робота з джерелами та монографічними дослідженнями за проблематикою кредитів курсу, підготовка рефератів, виконання тестових та творчих проблемних завдань, бліц-опитування, складання термінологічних словників, підготовка індивідуальних навчально-дослідних завдань.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МИКОЛАЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО
Кафедра історії, етнології та археології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-педагогічної
роботи _____ Н. І. Василькова
28 серпня 2017 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ ІСТОРІЇ

Ступінь магістра

Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

032 Історія та археологія

Код та найменування спеціальності

Археологія

Освітня програма

Інститут історії, політології та права

Робоча програма навчальної дисципліни «Гендерний аспект цивілізаційної історії» для студентів спеціальності 032 Історія та археологія (Археологія).

Розробник: Рижева Надія Олександрівна, професор кафедри історії, етнології та археології, доктор історичних наук, професор _____(Рижева Н.О.)

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри історії, етнології та археології

Протокол № __ від «__» серпня 2017 р.

Т.в.о. завідувача кафедри _____ (Господаренко О.В.)

«__» серпня 2017 р.

Протокол від «28» серпня 2017 року № 12

Голова навчально-методичної

комісії університету _____(Василькова Н. І.)

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ ЦИВІЛІЗАЦІЙНОЇ ІСТОРІЇ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Напрямок підготовки 03 Гуманітарні науки	за вибором	
Загальна кількість годин – 90	Спеціальність: 032 Історія та археологія (Археологія)	Рік підготовки:	
		1-й	1-й
		Семестр	
		1-й	1-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 22 самостійної роботи студента – 68	Ступінь магістра	10	6
		Практичні, семінарські	
		12	6
		Лабораторні	
		-	-
		Самостійна робота	
		68	78
Вид контролю: залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить: для денної форми навчання – 90 год.: 22 год. – аудиторні заняття, 68 год. – самостійна робота (23 % / 77 %).

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: усвідомлення студентами сутності соціально-рольових ознак поведінки жінки і чоловіка в історії; формування гендерної свідомості, вільної від статево-рольових стереотипів; окреслення типових статевоїх рис, визначальних для професійної педагогічної діяльності; поглиблення знань, набутих студентами в результаті слухання базових дисциплін, та визначення нової парадигми в соціально-гуманітарному знанні.

Завдання курсу:

- дати основні уявлення про предмет та специфіку досліджень соціально-рольових відносин і пріоритетні напрямки їх розвитку;

- ознайомити з суспільним, суспільно-політичним та науково-теоретичним контекстом формування гендерних досліджень як окремої наукової дисципліни;
- сформувати знання про основні етапи розвитку і становлення теорій гендеру;
- розкрити, відповідно до історичного поступу, способи функціонування в суспільстві в цілому та на рівні повсякденних практик чоловічих та жіночих: стереотипів, ідентичності та ін.;
- сформувати уявлення про можливості зміни у суспільстві стереотипів про соціально-рольовий статус жінки і чоловіка (в економічній, політичній, правовій, соціальній сферах);
- визначити основні способи репрезентації гендеру у сфері культури;
- засвоїти зміст основних понять та категорій курсу;
- розкрити основні напрями теоретичних досліджень у даній галузі;
- зрозуміти вітчизняну специфіку та проблематику в цій сфері;
- сформувати знання про можливості і засоби досягнення гендерної рівноваги у суспільстві.

У результаті вивчення курсу студент оволодіває такими **компетентностями:**

I. Загальнопредметні:

- Володіти знаннями з основних напрямків, закономірностей, змісту і форм наукової діяльності, методів планування, організації та керування науковою творчістю, роботою наукових колективів;
- Застосовувати моделі толерантної поведінки та обізнаності з основними вченнями в галузі гуманітарних та соціально-економічних наук, основними науковими школами, напрямками, концепціями, джерелами гуманітарних знань і видами роботи з ними;
- Володіти головними принципами сучасної гендерної політики в Україні та світі;
- Володіти понятійним апаратом та методологією гендерного аналізу;
- Володіти змістом основних гендерних категорій та розуміти взаємозалежність і взаємовідношення цих знань;
- Уміти застосовувати отриманні знання в освітній та науково-дослідній роботі;
- Володіти етичними та правовими нормами, що регулюють стосунки людей, ставлення особистості до навколишнього середовища;
- Володіти навичками наукової організації праці;
- Розвивати навички самостійного опанування нових знань;
- Уміти працювати з довідковою літературою, електронними базами даних, системами інформаційного пошуку;
- Уміти оцінювати життєво важливі парадигми буття чоловіків та жінок у сучасному суспільстві.

II. Фахові:

- Вміти формувати гендерну свідомість в оточуючому середовищі, користуватися нею у власному житті і професійній діяльності; розуміти сутність та соціальне значення своєї професії; володіти культурою мислення, та його загальними законами.
- Вміти перетворювати зовнішні культурно - історичні явища у внутрішній морально-етичний світ, де відсутні будь-які форми дискримінації;
- Вміти розробляти й реалізовувати стратегії гендерних моделей поведінки в кар'єрі;
- Вміти оцінювати соціальні та культурні явища з позицій рівності жінки і чоловіка;
- Вміти формувати вільну від соціально-рольових стереотипів свідомість аудиторії, з якою вони працюють;
- Вміти формувати нестереотипні уявлення про роль чоловіків і жінок у суспільному житті.
- Розуміти специфіку входження жінок та чоловіків у професійну педагогічну діяльність;
- Розуміти інтелектуальні, пізнавальні, емоційні, творчі, комунікативні та мовні жіночі і чоловічі особливості;

Після успішного завершення курсу передбачається, що студенти будуть компетентними в оцінці досліджень соціально-рольового статусу жінки і чоловіка у ряді гуманітарних галузей знання, що сприятиме подоланню патріархальних світоглядних орієнтирів, зміні андроцентричних стандартів у наукових дослідженнях та патріархальних підходів до визначення традиційних ролей чоловіка та жінки як на індивідуальному, так і на громадсько-політичному рівнях.

Курс є принципово інноваційним у системі гуманітарної освіти: по-перше, залучає до обігу малодосліджену проблематику – тему гендерних відносин у суспільстві, і, по-друге, уводить студентів у сферу гендерного аналізу та критичного мислення.

3. Програма навчальної дисципліни

Кредит 1. Забезпечення рівності чоловіка і жінки у громадянському суспільстві

Тема 1. ВСТУП. ІСТОРИЧНІ ПЕРІОДИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОСТІ ЖІНКИ І ЧОЛОВІКА У СУЧАСНОМУ ГРОМАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Історична генеза реалізації принципу рівних прав і можливостей. Проблема прав людини як висхідна у формуванні сучасної ідеології та політики. Права жінок у контексті прав людини. Вплив всесвітніх конференцій на утвердження прав жінки як людини. Вплив європейських та

світових організацій на формування гендерної політики: Ради Європи, Європейського Союзу, ООН.

Ідея становлення національних установ та основні вимоги до них. Функції національних установ, їх роль та завдання. Основні типи національних механізмів забезпечення рівності прав людини. Сучасні вимоги до інституційних національних механізмів. Особливості формування національних механізмів в Україні. Комплексний підхід до проблеми рівності та нова роль національного механізму.

Знання про гендер як навчальна дисципліна. Науково-методологічні та методичні основи вивчення гендеру. Поняття гендеру: багатоваріантність і специфіка визначень.

Конструктивно-перетворюючий вплив знань про гендер на історичний розвиток суспільства, гендерний вимір людського розвитку. Індекс розвитку з урахуванням гендерного фактору.

Тема 2. ПРОБЛЕМА СТАТІ В СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ: ІСТОРИЧНА ГЕНЕЗА КОНЦЕПЦІЙ

Проблема соціально-рольового статусу жінки і чоловіка у дофілософських джерелах. Філософська рефлексія статі. Егалітарні ідеї «Держави» Платона. Ідея природної ієрархії статей у Арістотеля. Ранньохристиянська рецепція статі. Євангельська ідея рівності та її трансформація в роботах Отців Церкви. Дихотомія духовного/матеріального та ієрархія статей у Августина. Усталення статевої ієрархії в філософії томізму. Проблема статі в контексті ренесансного гуманізму. Ідея природної рівності жінок і чоловіків у Т. Гоббса. Патріархальна теорія Філмера та її критика Дж. Локком. Теорія статевого диморфізму Ж.-Ж. Руссо: «раціональний» чоловік та «емоційна жінка». Рефлексія проблеми статі у І. Канта. Подолання статевої односторонності в філософії німецького романтизму; Дихотомія чоловічого/жіночого та публічного/приватного у гегелівській філософії права. Марксизм про класові корені статевої нерівності. Проблема статі в нових соціальних науках. Проблематизація статі в історії: ідея культурно- історичної конструкції статі.

Кредит 2. Основні етапи жіночого руху. Проблема соціальних відносин жінок і чоловіків у історії

Тема 3. ЖІНОЧИЙ РУХ ЯК ЗАКОНОМІРНИЙ ЕТАП СУСПІЛЬНИХ ЗМІН

Соціально-економічні перетворення в Європі та Північній Америці кінця XVIII – XIX ст. та їх вплив на зміну суспільного становища жінок та чоловіків. Залучення жінок до промислового виробництва. Освіта жінок. Основні форми дискримінації жінок у XIX ст. Освіта, заангажованість у виробничу діяльність. Моделі шлюбно-сімейної поведінки. Становлення та розвиток жіночого руху. Ідеали демократії, егалітаризму та їх вплив на формування жіночого руху. Жіночий рух як самостійний феномен суспільно-політичного життя XIX –

XX ст. Основні типи жіночих організацій (культурно-просвітні, феміністичні, профспілкові, партійні та ін.). «Буржуазний» та «пролетарський» жіночі рухи. Рух суфражисток та його історичні здобутки. Національні відмінності у моделях жіночих рухів. Жіночий рух в Україні – історія, типологія, регіональні відмінності. Сучасний стан міжнародного жіночого руху – здобутки та завдання.

Фемінізм як ідеологія та політика. Перша хвиля фемінізму. Першопочатки ідейних витоків фемінізму – раціоналізм XVIII ст., лібералізм, соціальні утопії та романтизм XIX ст. Друга хвиля фемінізму. Лібералізм як чинник формування політичної стратегії фемінізму. Соціалістичний (соціал-демократичний) фемінізм. Проблема соціальної солідарності та національної ідентичності в ідеології фемінізму. Виокремлення ідеології фемінізму з ідеологій лібералізму, соціалізму, радикалізму та націоналізму впродовж XIX – на початку XX ст.

Становлення та розвиток феміністичних ідеологій в Україні. Фемінізм і націоналізм. Особливості розвитку феміністичної теорії на західноукраїнських землях та в Наддніпрянській Україні.

Тема 4. ГЕНДЕРНІ РОЛІ ТА СТЕРЕОТИПИ У СУСПІЛЬСТВІ. СТАНОВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Джерела та функціонування стереотипів: міфи і реальність соціально-рольового статусу жінки і чоловіка в історії. Історичний та етнокультурний характер уявлень про фемінність та маскуліність. Дослідження гендерних відмінностей та їх результати. Інтелектуальні та соціально-психологічні характеристики жінок і чоловіків: чи відмінності переважають подібність.

Структурно-функціональна теорія відтворення соціальних ролей жінок і чоловіків. Диференціація ролей у теорії соціального конфлікту. Зміст сучасних уявлень про типові характеристики жінок і чоловіків. Концепція соціальної андрогінії. Уявлення про ролі та характеристики жінок і чоловіків в українському суспільстві.

Джерела та засоби гендерної соціалізації. Основні агенти гендерної соціалізації: сім'я, академічні та неформальні шкільні субкультури, вуз, армія, ЗМІ, значущі інші. Основні етапи становлення гендерної ідентичності. Форми підпорядкування суспільним гендерним нормам: конформізм, інтерналізація, ідентифікація. Механізми засвоєння рольової моделі: диференційне підсилення та наслідування.

Тема 5. ГЕНДЕРНІ ВІДНОСИНИ В РОДИНІ. РОЗПОДІЛ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ ЗА СТАТТЮ

Еволюція форм сім'ї й розподіл влади на різних етапах людської історії. Статусно-рольова структура сучасної української сім'ї. Проблема неоплачуваної домашньої праці жінок. Взаємозв'язок професійної та домашньої сфер діяльності. Процеси розподілу обов'язків у сім'ї. Модель сімейного консенсусу. Домогосподарка – «одна кар'єра на двох».

Материнство та батьківство як соціокультурні феномени. Соціальні та психологічні особливості взаємовідносин: мати – донька, мати – син, батько – донька, батько – син. Дослідження причин розлучень і конфліктів у сім'ї.

Проблема соціально-історичних відносин жінок і чоловіків як предмет економіки. Проблема статусу жінок у ринковій економіці. Вплив ринкових реформ на становище жінок в пост-комуністичних країнах. Гендерна нерівність в українській економіці.

Проблема соціальних відносин жінок і чоловіків як предмет економіки. Проблема статусу жінок у ринковій економіці. Вплив ринкових реформ на становище жінок в пост-комуністичних країнах. Гендерна нерівність в українській економіці.

Домашнє господарство як економічна одиниця. Рішення про шлюб (розлучення) та його економічне обґрунтування. Економічна влада та розподіл обов'язків у сім'ї. Проблема неоплачуваної домашньої праці та її економічної оцінки. Поняття «ціни дитини». Економічні витрати на виховання дитини та проблема низької народжуваності.

Жінки та чоловіки на ринку праці: зайнятість та безробіття. Трудова мотивація та стать. Гендерні стереотипи та економічна поведінка. Економічний зв'язок між оплачуваною та неоплачуваною працею. Стратегії соціальної допомоги працюючим жінкам та їх ефективність. Чинники жіночого та чоловічого безробіття. Гендерні особливості безробіття. Жіноче безробіття як соціальна проблема. Економіка виживання: неформальна зайнятість жінок та чоловіків. Міжнародний досвід антидискримінаційного законодавства на ринку праці. Теорія людського капіталу. Інвестиції в людський капітал жінок та чоловіків як причина нерівності в оплаті праці. Наслідки нерівності в оплаті праці: фемінізація бідності та її наслідки. Глобалізація та її економічні наслідки для чоловіків та жінок. Трудова міграція за кордон: чоловіки та жінки. Нові можливості та небезпеки.

Тема 6. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ, ЖІНКИ І ЧОЛОВІКИ ЯК ОБ'ЄКТИ ВИСВІТЛЕННЯ У МАСОВІЙ КУЛЬТУРІ ТА МЕДІАПРОСТОРИ

Система освіти як одна з базових інституцій відтворення гендерної стратифікації суспільства та культури в цілому. Функції системи освіти (економічна, соціального відбору, політична, соціального контролю) та гендер. Гендерні аспекти невідповідності високого освітнього рівня та професійного відбору.

Специфіка гендерної соціалізації в системі освіти. Проблеми виховання з точки зору гендеру. Освіта та формування гендерних ролей. «Прихований навчальний план» та його виміри: організація діяльності освітнього закладу, гендерні відносини на роботі, гендерна стратифікація вчительської професії. «Гендерна нейтральність» навчальної літератури. Гендерні відмінності стилю викладання.

Шляхи та форми проявів сексизму та репродукування гендерних стереотипів. Альтернативні освітні практики. Принципи феміністської концепції освіти. Можливості впровадження гендерно чутливої педагогіки.

Публічність і масова комунікація: проблема розрізнення і визначення. Маскулінний характер сфери публічного. Вітчизняна традиція масового комунікативного процесу як ідеологічно зумовленого інформування. Вага і місце ЗМІ серед інших соціальних інститутів суспільства, що трансформується.

Особливості українського медіапростору: «транзитна» модель; зв'язок із політичними та фінансовими колами; проблема залежності. Вільні медіа в системі суспільного і політичного представництва. Медіа і громадська думка: основні концепції впливу ЗМІ.

Медіа як механізм інституалізації структури суспільства. Гендерна стратифікація українського суспільства та особливості її відтворення ЗМІ. Способи та сфери присутності чоловіків у вітчизняних мас-медіа. Жінки і чоловіки як об'єкти висвітлення у ЗМІ.

ЗМІ як система витворення колективних моделей поведінки. Образ чоловіка та образ жінки в мас-медіа. Пропаговані моделі «жіночості» та «чоловічості». Зміст «маскулінності» у вітчизняних ЗМІ. Реклама як окремий різновид соціальної комунікації.

Кредит 3. Гендерна демократія на сучасному етапі

Тема 7. ОСОБЛИВОСТІ МОВНОГО СПІЛКУВАННЯ ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Історичний аспект формування основних характеристик спілкування. Чоловік і жінка як об'єкти спілкування. Роль гендеру у створенні мовної картини світу. «Жіноча» мова – міф чи реальність? Мовний сексизм або дискримінаційне зображення статей у мові. Гендерні упередження, спільні для усіх мов. Мовне зображення чоловіка як норми, а жінки як відхилення від норми. Ігнорування і «замовчування» жінок. Лексичні лакуни, семантична асиметрія та гендерні стереотипи. Проблема родових іменників та займенників. Маркована жінка. Другорядність та меншовартість слів жіночого роду. Політика називання: імена, звання та інші форми звертання. Сексизм у різних видах текстів та сферах використання мови. Мовний аспект гендерних стереотипів у текстах ЗМІ. Особливості прихованого сексизму у мові. У пошуках недискримінаційної мови. Мовна політика. Рекомендації щодо використання недискримінаційної мови. Зміни, що сталися у мові внаслідок феміністського руху.

Тема 8. ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СФЕРИ ТА УЧАСТЬ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ У ПОЛІТИЦІ.ГЕНДЕРНА ДЕМОКРАТІЯ І УКРАЇНСЬКА ПЕРСПЕКТИВА

Фактори впливу на формування гендерної політики в Україні. Проблема інтеграції України в міжнародне співтовариство. Міжнародні чинники впливу

на гендерну політику держави. Законодавчі ініціативи щодо утвердження принципу рівних прав і можливостей. Роль громадських жіночих організацій у становленні гендерної політики. Жіночі та гендерні дослідження як показник формування гендерної політики. Впровадження гендерної освіти у навчальних закладах України. Започаткування гендерної статистики та її вплив. Гендерна демократія і українська перспектива.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усьо го	у тому числі					Усь ого	у тому числі				
л		п	лаб	інд	ср	л		п	лаб	інд	ср	
1			4				8		0	1	2	3
Кредит 1. Забезпечення рівності чоловіка і жінки у громадянському суспільстві												
Тема 1. ВСТУП. ІСТОРИЧНІ ПЕРІОДИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОСТІ ЖІНКИ І ЧОЛОВІКА У СУЧАСНОМУ ГРОМАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ Вплив всесвітніх конференцій на утвердження прав жінки як людини. Вплив європейських та світових організацій на формування гендерної політики: Ради Європи, Європейського Союзу, ООН.	10	1	1			8	11					13
Тема 2. ПРОБЛЕМА СТАТІ В СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ: ІСТОРИЧНА ГЕНЕЗА КОНЦЕПЦІЙ Проблема статі в нових соціальних науках. Проблематизація статі в історії: ідея культурно-історичної конструкції статі.	10	1	1			8	11					14
Кредит 2. Основні етапи жіночого руху. Проблема соціальних відносин жінок і чоловіків у історії												
Тема 3. ЖІНОЧИЙ РУХ ЯК ЗАКОНОМІРНИЙ ЕТАП СУСПІЛЬНИХ ЗМІН Національні відмінності у	13	1	2			10	12	1				13

моделях жіночих рухів. Жіночий рух в Україні. Сучасний стан міжнародного жіночого руху — здобутки та завдання.												
Тема 4. ГЕНДЕРНІ РОЛІ ТА СТЕРЕОТИПИ У СУСПІЛЬСТВІ. СТАНОВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ. Дослідження гендерних відмінностей та їх результати. Основні етапи становлення гендерної ідентичності.	13	1	2			10	12	1				14
Тема 5. ГЕНДЕРНІ ВІДНОСИНИ В РОДИНІ. РОЗПОДІЛ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ ЗА СТАТТЮ Проблема соціальних відносин жінок і чоловіків як предмет економіки. Проблема статусу жінок у ринковій економіці.	10	1	1			8		1				13
Тема 6. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ, ЖІНКИ І ЧОЛОВІКИ ЯК ОБ'ЄКТИ ВИСВІТЛЕННЯ У МАСОВІЙ КУЛЬТУРІ ТА МЕДІАПРОСТОРІ Вага і місце ЗМІ серед інших соціальних інститутів суспільства, що трансформується. Особливості українського медіа-простору.	10	1	1			8	11	1	2			14
Кредит 3. Гендерна демократія на сучасному етапі												
Тема 7. ОСОБЛИВОСТІ МОВНОГО СПІЛКУВАННЯ ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ Історичний аспект формування основних характеристик спілкування. Чоловік і жінка як об'єкти спілкування. Роль гендеру у створенні мовної картини світу. Специфіка освіти як соціального інституту. Освіта і патріархальні суспільства. Гендерний аспект політичної, економічної та	12	2	2			8	11	1	2			13

ідеологічної влади і характер освіти.												
Тема 8. ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СФЕРИ ТА УЧАСТЬ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ У ПОЛІТИЦІ. ГЕНДЕРНА ДЕМОКРАТІЯ І УКРАЇНСЬКА ПЕРСПЕКТИВА Роль політики рівних прав і можливостей у миротворчості і світорозбудові, її залежність від загальнонаціональної політики та місця в ній гендерних цінностей. Міжнародні чинники впливу на гендерну політику держави.	12	2	2			8	10	1	2			14
Разом	90	10	12			68	90	6	6			78

5. Теми семінарських занять

<i>№ n/n</i>	<i>Назва теми</i>	<i>К-ть годин</i>
	Кредит 1. Забезпечення рівності чоловіка і жінки у громадянському суспільстві	
1.	Історичні періоди формування світогляду про права людини та забезпечення рівності жінки і чоловіка у сучасному громадянському суспільстві	1
2.	Проблема статі в соціально-гуманітарних науках: історична генеза концепцій	1
	Кредит 2. Основні етапи жіночого руху. Проблема соціальних відносин жінок і чоловіків у історії	
3.	Жіночий рух як закономірний етап суспільних змін	2
4.	Гендерні ролі та стереотипи у суспільстві. Становлення гендерної ідентичності	2
5.	Гендерні відносини в родині. Розподіл сучасного ринку праці за статтю	1
6.	Гендерні аспекти освітньої політики. Жінки і чоловіки як об'єкти висвітлення у масовій культурі та медіапросторі	1
	Кредит 3. Гендерна демократія на сучасному етапі	
7.	Особливості мовного спілкування чоловіків і жінок у професійній діяльності	2
8.	Трансформація політичної сфери та участь жінок і чоловіків у політиці. Міжнародний вимір і Україна	2
	ВСЬОГО	12

6. Самостійна робота

<i>№ n/n</i>	<i>Назва теми</i>	<i>К-ть годин</i>
	Кредит 1. Забезпечення рівності чоловіка і жінки у громадянському суспільстві	
1.	Специфіка та зміст гендерних підходів до аналізу суспільних явищ. Розмежування понять «стать» і «гендер». Гендер як соціальний конструкт статі.	6
2.	Критика теорії патріархату в соціальних теоріях XVII— XVIII ст. Парадигма фемінного і маскулінного в психоаналізі. Функціоналістська теорія статевої відмінності.	8
	Кредит 2. Основні етапи жіночого руху. Проблема соціальних відносин жінок і чоловіків у історії	
3.	Фактори формування та параметри вияву суспільної нерівноправності статей у XIX ст. Основні джерела та етапи розвитку гендерних студій у Європі та США.	10
4.	Обмеження, що накладає на індивіда традиційна гендерно-статева роль. Поняття гендерної ідентичності.	10
5.	Основні пояснювальні теорії виникнення інституту сім'ї та гендерних взаємовідносин у ній. Відмінності егалітарного та патріархального сімейного устрою. Типи сімейних груп залежно від жіночих життєвих стратегій.	8
	Кредит 3. Гендерна демократія на сучасному етапі	
6.	Шляхи та форми проявів сексизму та репродукування гендерних стереотипів у навчальному процесі. Основні принципи феміністської концепції освіти. Мас-медіа як механізм інституалізації соціальної (гендерної) нерівності. Мас-медіа і нормативний тиск: моделі гендерної поведінки, пропонувані ЗМІ.	10
7.	Міжнародна, регіональна, національна гендерні політики: спільні риси та особливості конкретного прояву. Українські перспективи гендерної демократії.	16
ВСЬОГО		68

7. ІНДИВІДУАЛЬНЕ НАВЧАЛЬНО – ДОСЛІДНЕ ЗАВДАННЯ

1. Виникнення та інституалізація гендерних досліджень: світовий контекст.
2. Розвиток та інституалізація гендерних досліджень в Україні.
3. Проблема гендерної методології у соціальних та соціально-гуманітарних науках.
4. Поняття «статі», «гендеру», їх виникнення та розмежування.
5. Гендерна реальність і гендерні перспективи розвитку українського суспільства.
6. Теорія кохання Платона в контексті гендерних відношень давньогрецького суспільства.
7. Теорії суспільного договору та проблема рівності статей.
8. Ідея андрогіна в німецькому романтизмі.

9. Проблема «жіночої істерії» в психології XIX – XX століть.
10. Теорії статево-рольових відмінностей в соціології.
11. Феномен суффражистського руху.
12. Характер жіночих організацій у Наддніпрянській Україні та на західноукраїнських землях: порівняльна характеристика.
13. Українська «жіноча періодика» як складова жіночого руху.
14. Сучасний міжнародний жіночий рух: єдність та різноманіття національних моделей.
15. Основні засади філософії жіночого буття у трактуванні Сімони де Бовуар («Друга стаття»).
16. Історія жінки як історія сексуальності (М. Фуко «Історія сексуальності»).
17. Наукове артикулювання «жіночої культури».
18. Ліберальний фемінізм у контексті національно-визвольних завдань (на прикладі публіцистичної спадщини Мілени Рудницької).
19. Радикальний фемінізм – суспільна провокація чи дієвий чинник суспільних змін?
20. Ліберальний фемінізм: ідейно-теоретичні джерела та еволюція розвитку.
21. Соціалістичний та марксистський фемінізм: основні засади та історичний досвід.
22. Фемінізм у контексті розвитку психоаналізу, фройдизму та неофройдизму.
23. Ліберальний фемінізм: ідейно-теоретичні джерела та еволюція розвитку.
24. Соціалістичний та марксистський фемінізм: основні засади та історичний досвід.
25. Фемінізм у контексті розвитку психоаналізу, фройдизму та неофройдизму.
26. Проблеми інституалізації гендерних досліджень в українській академічній науці.
27. Феміністська критика, жіночі студії, гендерні дослідження: перспективи для України.
28. Молодіжні субкультури і сексуальна революція 1960 – 1970-х та їх вплив на розвиток досліджень сексуальності.
29. Націоналізм і фемінізм в українському контексті.
30. Гендерні студії та жіночий рух в Україні: проблеми співвідношення теорії і практики.
31. Теорії біологічного детермінізму у визначенні статей.
32. Гендерні відмінності в концепції психологічного детермінізму.
33. Соціокультурна зумовленість статей (за працями Маргарет Мід).
34. Гендер як соціальний конструкт.
35. Комплекс маскуліності: основні характеристики.
36. Патріархальний та сучасний ідеали жіночності.
37. Трансформація ставлення до жінок та жіночої ролі в суспільстві.
38. Ціннісно-нормативна природа гендерних стереотипів у суспільстві.

39. Гендерні відмінності крізь призму громадської думки в Україні і світі.
40. Історичний характер гендерних ролей і стереотипів.
41. Інтелектуальні та емоційні гендерні відмінності: дослідження та їх результати.
42. Соціальні ролі у гендерному вимірі: концепції та дослідження.
43. Незвичні герої: інверсія гендерних ролей у художніх творах (казках, фільмах, мультфільмах, комп'ютерних іграх тощо) та її вплив на формування гендерної ідентичності.
44. Леді та джентльмени: етикет як гендерний ритуал.
45. Криза маскулінності та ключові моделі чоловічої гендерної ідентичності в сучасній Україні.
46. «Інакша» реальність: соціокультурні та особистісні проблеми існування нетрадиційної ідентичності.
47. Статус та роль чоловіка в сучасній сім'ї.
48. Наявна та прихована гендерна дискримінація в сім'ї.
49. Стабільність шлюбу та професійна праця жінок.
50. Гендерні особливості критеріїв відбору партнера на шлюбному ринку.
51. Проблеми репродукції та «право жінок на власне тіло».
52. Нові форми шлюбу та гендерний розподіл влади в них.
53. Розлучення: сучасна українська та західна практика (гендерний аспект).
54. Основні напрями феміністичної критики в економічній теорії.
55. Економічні теорії дискримінації та гендерна нерівність.
56. Міжнародний досвід антидискримінаційного законодавства на ринку праці.
57. Теорія людського капіталу та гендерна нерівність.
58. Фемінізація бідності та її соціальні наслідки.
59. Глобалізація та її різні економічні наслідки для чоловіків та жінок.
60. Конституція України про рівність прав і можливостей чоловіків і жінок.
61. Державні програми та врахування в них інтересів і потреб жіночого і чоловічого населення країни.
62. Роль політичної волі у створенні та функціонуванні механізму забезпечення рівних прав і можливостей.
63. Гендерні квоти як засіб і ресурс рівних можливостей.
64. Представницька демократія як відображення рівності (нерівності) чоловіків і жінок у країні.
65. Роль, місце, статус жінки і чоловіка в політичній системі українського суспільства.
66. Природне та соціальне право: генетична детермінанта.
67. Конституція України про рівні права і можливості.
68. Міжнародне право про рівні права і можливості.
69. Закон про рівні права і можливості: порівняльний аналіз його прийняття.
70. Сорок третя Спеціальна сесія Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй (Нью-Йорк, 2000 р.) про рівні права і можливості, аналіз прийнятих на ній документів.

71. Освіта жінок та чоловіків в античній культурі.

72. Доступ до освіти як запорука нормального розвитку особистості в роботі М. Волстоункрафт «Захист прав жінок» (1792 р.).

8. Методи навчання.

Лекції, семінарські заняття, самостійна (індивідуальна) робота з джерелами, проблемне навчання, виконання тестових завдань, бліц-опитування, складання термінологічних словників, підготовка індивідуальних навчально-дослідних завдань, робота в мережі Інтернет.

9. Методи контролю

1. Метод усного контролю.

Етапи усного опитування: постановка вчителем питань (завдань) з урахуванням специфіки предмета і вимог програми; підготовка студентів до відповіді і викладення своїх знань: корекція і самоконтроль викладених знань по ходу відповіді; аналіз і оцінка відповіді.

2. Методи письмового контролю (письмові контрольні роботи, реферати).

3. Тестова перевірка знань.

4. Самоконтроль і самооцінка.

5. Залік.

Комплексна діагностика знань, умінь та навичок студентів з курсу здійснюється на основі результатів проведення поточного і підсумкового контролю знань (заліку).

Об'єктом рейтингового оцінювання знань студентів є програмний матеріал дисципліни, засвоєння якого перевіряється під час контролю.

Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмного матеріалу, виконання практичних робіт, умінь самостійно опрацьовувати тести, складання конспекту, написання звіту, реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал.

Завданням підсумкового контролю (заліку) є підсумкова перевірка глибини засвоєння студентом програмного матеріалу дисципліни, логіки та взаємозв'язків між окремими її розділами, здатність творчого використання набутих знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми, що впливає зі змісту дисципліни тощо.

Критерії оцінювання:

а) при усних відповідях:

- повнота розкриття питання;
- логіка викладення, культура мови;
- впевненість, емоційність та аргументованість;
- використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, журналів, інших періодичних видань тощо);
- аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки;

б) при виконанні письмових завдань:

- повнота розкриття питання;
- цілісність, систематичність, логічна послідовність, уміння формулювати висновки;
- акуратність оформлення письмової роботи;
- підготовка матеріалу за допомогою комп'ютерної техніки, різних технічних засобів (плівок, слайдів, приладів, схем тощо).

Для визначення ступеню оволодіння навчальним матеріалом із подальшим його оцінювання застосовуються наступні рівні досягнень студентів.

Високий рівень. Студент вільно володіє навчальним матеріалом на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої думки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.

Достатній рівень. Студент володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, але не має достатніх знань та вмінь для формулювання висновків, допускає несуттєві неточності.

Задовільний рівень. Студент володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу, уміє використовувати знання в стандартних ситуаціях.

Низький рівень. Студент володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно.

Незадовільний рівень. Студент не володіє навчальним матеріалом.

Встановлюється порядок перерахунку рейтингових показників до нормованої 100-бальної університетської шкали оцінювання у традиційну 4-бальну шкалу та європейську шкалу ECTS.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

ОЦІНКА ЄКТС	СУМА БАЛІВ	ОЦІНКА ЗА НАЦІОНАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ	
		екзамен	залік
A	90-100	5 (відмінно)	5/відм./зараховано
B	80-89	4 (добре)	4/добре/ зараховано
C	65-79		
D	55-64	3 (задовільно)	3/задов./ зараховано
E	50-54		
FX	35-49	2 (незадовільно)	Не зараховано

ЗАПИТАННЯ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Специфіка та зміст гендерних підходів до аналізу суспільних явищ.
2. Розмежування понять «стать» і «гендер».

3. Гендер як соціальний конструкт статі.
4. Місце і соціальний статус жінки і чоловіка як людини в сучасному суспільстві.
5. Проблеми паритетної демократії та потреба гендерних перетворень в Україні.
6. Ідеальна держава у Платона та проблема рівності статей.
7. Арістотель та Тома Аквінський: обґрунтування ієрархії статей.
8. Критика теорії патріархату в соціальних теоріях XVII – XVIII ст.
9. Трактатування виникнення статевої нерівності в роботі Ф. Енгельса «Походження сім'ї, приватної власності і держави».
10. Парадигма фемінного і маскулінного в психоаналізі.
11. Функціоналістська теорія статевої відмінності.
12. М. Мід: культурно-антропологічне обґрунтування гендеру.
13. Основні відмінності між завданнями буржуазно-ліберального та пролетарського жіночих рухів.
14. Завдання та діяльність найвідоміших міжнародних організацій.
15. Фактори формування та параметри вияву суспільної нерівноправності статей у XIX
16. Вплив світових війн XX ст. на суспільне трактування статей.
17. Фактори, що зумовили виокремлення фемінізму з класичних ідеологій (з ідеології консерватизму, лібералізму, соціал-демократизму, радикалізму, націоналізму).
18. Основні джерела та етапи розвитку гендерних студій у Європі та США.
19. Феміністські, жіночі та гендерні дослідження: спільне та відмінне.
20. Гендер у расовому, класовому і національному ракурсі.
21. Гендерні студії в Україні: осередки, видання, підходи.
22. Біолого-еволюційний підхід до вивчення гендерних відмінностей.
23. Характеристики соціокультурного підходу до визначення гендерних відмінностей.
24. Теорія нової психології статі (Дж. Стоккард, М. Джонсон).
25. Проблема гендерної диференціації в теоріях есенціалізму. (Е. Дюркгайм, Т. Парсонс, І. Гофман).
26. Соціальне конструювання гендеру (П. Бергер, Н. Лукман).
27. Зміст поняття «стереотип» щодо гендерних відмінностей.
28. Історичний та етнокультурний характер уявлень про фемінність та маскуліність.
29. Дихотомічний зміст сучасних уявлень про маскуліність і фемінність.
30. Концепція соціальної андрогінії.
31. Відтворення гендерно-рольових стереотипів у засобах масової інформації та громадській думці.
32. Гендерні ролі як вияв соціальної нерівності.
33. Обмеження, що накладає на індивіда традиційна гендерна роль.
34. Поняття гендерної ідентичності.
35. Основні теорії становлення гендерної ідентичності.

36. Теорія інтерактивного конструювання гендеру
37. Основні агенти, джерела та засоби гендерної соціалізації.
38. Патріархальні моделі в освіті.
39. Основні пояснювальні теорії виникнення інституту сім'ї та гендерних взаємовідносин у ній.
40. Відмінності егалітарного та патріархального сімейного устрою.
41. Типи сімейних груп залежно від жіночих життєвих стратегій.
42. Причини гендерної нерівності в економічній сфері.
43. Гендерна сегрегація на ринку праці.
44. Ціна економічно не оплачуваної домашньої праці.
45. Політична влада та її гендерний компонент.
46. Гендерний зміст насильства та гендерні наслідки воєн.
47. Гендерна рівновага (нерівновага) при формуванні державної влади.
48. Гендерні квоти як форма позитивної дискримінації.
49. Жінка і чоловік як політичні лідери: спільне і особливе.
50. Концепція рівних прав і можливостей жінок та чоловіків.
51. Правова і гендерна демократія. їх взаємозв'язок.
52. Шляхи та форми проявів сексизму та репродукування гендерних стереотипів у навчальному процесі.
53. Основні принципи феміністської концепції освіти.
54. Мас-медіа як механізм інституалізації соціальної (гендерної) нерівності.
55. Мас-медіа і нормативний тиск: моделі гендерної поведінки, пропонувані ЗМІ.
56. Гендерні відмінності релігійного досвіду.
57. Символізація сакрального в термінах фемінного і маскулінного.
58. Гендерне маркування релігійних міфів творення.
59. Поняття патріархату та патріархальних релігій.
60. Гендерна рівність та православ'я.
61. Феномен неорелігій та новітні жіночі релігії.
62. Біологічна відмінність статей та її символізація в культурному процесі.
63. Фаллогоцентризм у західній культурі та його феміністична критика.
64. Поняття культурного героя в аспекті гендерної ідентичності.
65. Культурні образи і стереотипи жіночності.
66. Андрогінна образність в історії культури.
67. Феноменологія і культурна символіка тілесності.
68. Материнський архетип, його амбівалентність та сліди в історії культури.
69. Гендер і влада в теорії культури Мішеля Фуко.
70. Маскуліність і фемінність з погляду семіотики культури.
71. Роль гендеру у створенні мовної картини світу. Особливості жіночої і чоловічої картини світу.
72. Основні напрямки лінгвістичних досліджень гендеру.
73. Відмінності у мовленні жінок та чоловіків. Поняття «гендерлекту».
74. Зображення чоловіка як норми, а жінки як відхилення від норми: лексичні лакуни, семантична асиметрія і гендерні стереотипи.

75. Ознаки мовного сексизму. Мовне планування. Заходи, спрямовані на усунення мовного сексизму.
76. Специфіка «чоловічого» і «жіночого» письма (тематичний, сюжетний, символічний, стильовий рівні).
77. Феміністична критика і гінокритика.
78. Українське гендерне літературознавство в ХХ столітті.
79. Феміністична реінтерпретація біблійних і міфологічних сюжетів у творчості Лесі Українки.
80. Генрік Ібсен і нова жінка європейського модернізму.
81. Вплив візуальних процесів на формування / вибудову гендерної ідентичності.
82. Традиційні конструкції статі, сексуальності, бажання та масова (візуальна) культура.
83. Міжнародна, регіональна, національна гендерні політики: спільні риси та особливості конкретного прояву.
84. Українські перспективи гендерної демократії.
85. Основні ідеї Пекінської декларації та Платформи дій.

11. Методичне забезпечення

Навчально-методичний комплекс.

12. Рекомендована література

Базова

1. Бондарчук О. І. Гендерні характеристики та особливості їх урахування в управлінні ЗНЗ : конспект лекції для слухачів курсів підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів / О. І. Бондарчук. К.: ЩППО, 2004. – 20 с.
2. Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності : монографія / О. І. Бондарчук. – К. : Наук, світ, 2008. – 318 с.
3. Гендерна інтеграція в гуманітарному знанні : [зб. Всеукр. студент, наук.-практ. конф. 23 травня 2007 р. / ред. кол. В.П. Кравець та ін.]. – Т. :ТНПУ, 2007. – 104 с.
4. Гендерний підхід в управлінні загальноосвітніми навчальними закладами : навч. посібник / за заг. ред. В. В. Олійника, Л. І. Даниленко. – К. : Логос, 2004.-212 с.
5. Говорун Т. В. Гендерна психологія: навч. посіб. / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. - К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 308 с.
6. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
7. Життєва компетентність особистості: наук.-метод. посіб. / за ред. Л.В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен. – К. : Богдана, 2003. – 520 с.
8. Карамушка Л. М., Малинна М. П. Види інтерактивних технік та особливості їх застосування у підготовці менеджерів та працівників

організацій // Актуальні проблеми психології, зб. наук, праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К. : Інститут психології імені Г.С. Костюка АПН України, 2002. Т. 1,4.6.

9. Кравець В.П. Педагогіка і психологія : Гендерний аспект : навч. посіб. / В.П. Кравець, О.М. Кікінежді. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2004. – 124 с.

10. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс. – [7-е изд.]. – СПб.: Питер, 2007. - С. 200 – 214.: ил. – (Серия «Мастера психологии»),

11. Максименко С.Д. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування) / С. Д. Максименко, М. М. Зароцький. – К.: Главник, 2005. – 112 с.

12. Мельник Т.М. 50/50 : Сучасне Гендерне мислення: словник / Т.М. Мельник, Л. С. Кобелянська. – К. : К.І.С., 2005. – 280 с.

13. Муляр В.І. Самореалізація особистості як соціальна проблема (філософсько-культурологічний аналіз) / В. І. Муляр. – Житомир : ЖІТІ, 1997. – 214 с.

14. Набок М.В. Законодавчо-правові передумови управління ЗНЗ на засадах Гендерної рівності : конспект лекції для слухачів курсів підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів / М. В. Набок. – К. : ЦППО АПН України, 2004. – 16 с.

15. Навчальна програма курсу «Основи теорії Гендеру» /уклад. Н. Д. Чухим. – К. : Факт, 2003. – 84 с.

16. Ніжинська О. Модель компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів / О.О. Нежинська // Вісник післядипломної освіти : зб. наук, праць Ун-ту менедж. освіти АПН України, Асоц. безперерв. освіти дорослих; редкол. О.Л. Ануфрієва [та ін.] ; голов. ред. В. Олійник. – К. : Геопринт, 2008. – Вип. 10. – С. 212 – 219.

17. Практикум по гендерной психологии / под ред. И.С. Клёциной. СПб.: Питер, 2003. – 479 ил. – (Серия «Практикум по психологии»).

18. Психологія управління в освіті: курс лекцій та завдання навчального практикуму для слухачів очно-дистанційної форми навчання в системі післядипломної педагогічної освіти / О.І. Бондарчук, Л.М. Карамушка, Н.Л. Коломінський та ін. – К. : Валевіна, 2006. – 160с.

19. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій : Гендерні аспекти : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти / за наук. ред. Д. Максименка, Л.М. Карамушки, Т.В. Зайчикової. – [2-е перероб. та доповн.]. – К.: Міленіум, 2006. – С. 90-97.

20. Соціальна та гендерна справедливість і рівність у програмах професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації робітничих кадрів: навч.-метод. посіб. / кол. автор. : Магдюк Л. Б., Ілько І. В. та ін. ; за заг. ред. Л. І. Даниленко. – К.: ТОВ «Стіс плюс», 2007. – 96 с.

Допоміжна література

1. Агеєва В. Жіночий простір. – К.: Факт, 2003.

2. Ажгихина Н. гендерные стереотипы в современных масс-медиа // Гендерные исследования. – 2000. – № 5.
3. Айвазова С. Русские женщины в лабиринте равноправия. Очерки политической теории и истории. Документальные материалы. – М., 1998.
4. Бадинтер Э. Мужская сущность. – М., 1995.
5. Бахтин М. Творчество Франсуа Рабле и народная культура Средневековья и Ренессанса. – М., 1990.
6. Бебель А. Женщина и социализм. – М., 1959.
7. Бейджент М., Ли Р., Линкольн Г. Был ли женат Христос? // Наука и религия. – 1997. – № 3.
8. Беккер Г. Выбор партнера на брачных рынках // THESIS. – 1994. – № 6.
9. Беккер Г Экономика семьи и макроповедение // США: ЭПИ. – 1994. – № 6.
10. Берк П. Світ Карнавалу // Популярна культура в ранньомодерній Європі. – К., 2001. – С. 192 – 220.
11. Берковский Н.Я. Романтизм в Германии. – М.: Художественная литература, 1973.
12. Берн Ш. Гендерная психология: Пер. с англ. – СПб., 2001.
13. Бер-Сижаль Э., Каллист, епископ Диоклийский (Уэр). Рукоположение женщин в Православной церкви. – М., 2000.
14. Бовуар С. де. Друга статья. – К.: Основи, 1994.
15. Бовуар С. де. Независимая женщина // Наука и религия. – 1995. – № 3.
16. Богачевська-Хом'як М. Білим по білому: Жінки в громадському житті України, 1884-1939. – К., 1995. – С. 231-243.
17. Богачевська-Хом'як М. Национализм и феминизм // Гендерные исследования: Феминистская методология в социальных науках: Материалы 2-й Международной Летней Школы по гендерным Исследованиям (Форос, 1998) / Под ред. И. Жеребкиной. – Харьков, 1998. – С. 150 – 160.
18. Болотіна Н.Б. Соціальне законодавство України. Гендерна експертиза. – К., 2001.
19. Болотіна Н. Б. Соціальне право. Гендерна експертиза. – К.: Логос, 2001.
20. Бородин А., Бородин Д. Матриархат: опыт рассмотрения исторической утопии в феминистской перспективе // Женщины. История. Общество: Сб. ст. / Под ред. В. Успенской. – Тверь, 2002. – Вып. 2. – С. 99 – 121.
21. Брайсон В. Политическая теория феминизма. Введение. – М., 2001.
22. Брандт Г. А. Природа женщины как проблема. Концепции феминизма // Общественные науки и современность. – 1998. – № 6. – С. 167 – 180.
23. Брандт Г.А. Природа женщины. – Екатеринбург, 2000.
24. Бреслов Г., Хасан Б. Половые различия и современное школьное образование // Вопросы психологии. 1990. – № 3.
25. Буроменський М.В. Міжнародне право. Гендерна експертиза. – К.: Логос, 2001.
26. Бутовская М.Л., Артемова О.Ю., Арсенина О.И. Поло-ролевые стереотипы у детей Центральной России в современных условиях // Этнографическое обозрение. – 1998. – № 1. – С. 104 – 120.

27. Вардиман Е. Женщина в древнем мире. – М., 1990.
28. Василевская М., Габриэлян Н. Всплывающая Атлантида // Наука и религия. – 1996. – № 3.
29. Виноградова Т.В., Семенов В.В. Сравнительное исследование познавательных процессов у мужчин и женщин: роль биологических факторов // Вопросы психологии. – 1993. – № 2.
30. Власенко Н. С, Виноградова Л. Д., Калачова И. В. Гендерная статистика для мониторинга достижения равенства женщин и мужчин. – К., 2000.
31. Вовченко О.М. Гендерное равенство как социально-философская проблема. — М., 2000.
32. Воронина О. Женский вопрос // СССР: демографический диагноз. – М., 1990.
33. Воугел Э. Ф. Семья и родство // Американская социология. – М., 1972.
34. Всемирная конференция по правам человека. Венская декларация и Програма дійствий (июнь 1993 года). – Нью-Йорк: Изд. ООН, 1995.
35. Вулли Ф. Феминистский вызов неоклассической экономической теории // THESIS. – 1994. – № 1-2.
36. Вулф В. Власний простір. – К.: Альтернативи, 1999.
37. Гавизова О. Ева или Дева? // Наука и религия. – 1994. – № 4.
38. Гегель Г. В. Ф. Философия права // Гегель Г. В. Ф. Сочинения в 14-ти т. – М, Л., 1929-1959. – Т. 7.
39. Гендер і культура: Зб. ст. / Упоряд.: В. Агеева, С. Оксамитна. – К: Факт, 2001.
40. Гендер как интрига познания: Сб. ст. / Московский гос. лингвистический ун-т. Лаборатория гендерных исследований. – М.: Рудомино, 2000.
41. Гендерна демократія – стратегія ХХІ століття: від Пекіну до Нью-Йорку. 1995-2000 / Автор-упор. Л. О. Смоляр. – Одеса, 2000.
42. Гендерна експертиза українського законодавства (концептуальні засади) / Відп. ред. Т. М. Мельник. – К., 2001.
43. Гендерний аналіз українського суспільства. – К., 1999.
44. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства. – К, 2002.
45. Гендерные аспекты социальной трансформации. – М., 1996.
46. Гендерные исследования. – 1999. – № 2.
47. Гендерные проблемы и развитие. Стимулирование развития через Гендерное равенство в правах, в доступности ресурсов и возможности выражать свои интересы: Пер. с англ. – М.: Весь Мир, 2002.
48. Гендерный калейдоскоп. Курс лекций. – М.: Academia, 2001.
49. Гендерный фактор в языке и коммуникации. – Иваново, 1999.
50. Костенко Н. В. Парадигми та фактичності нових мас-медіа // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1998. – № 6.
51. Шевченко К.Б. Права жінок: зміст, стан та перспективи розвитку: Монографія. – Харків, 2001.

- 52.Лобанова Л. Наука в Україні: місце в ній жінки // Гендерний аналіз українського суспільства. – К.: ПРООН, 1999. – С. 199-210.
- 53.Локк Дж. Избранные философские произведения. – М.: Изд. социально-экономической литературы, 1960. – Т. 1-2.
- 54.Малві Л. Візуальна насолода і наративний фільм // І. Незалежний культурологічний часопис. – Львів, 2000. – Число 17: Гендерні студії.
- 55.Мальшева М. М. Семья как институт воспроизводства традиционной Гендерной идентичности // Мальшева М. М. Современный патриархат: социально-экономическое эссе. – М., 2001. – С. 227 – 241.
- 56.Національний план дій на 1997 – 2000 рр. щодо поліпшення становища жінок і підвищення їх ролі у суспільстві // Урядовий кур'єр. – 1996. – 15 серпня.
- 57.Шпак Н. Подолання сексизму в мові // Рівність жінок і чоловіків: Світові тенденції та українські реалії. – К: Просвіта, 2001. – С. 66-70.
- 58.Шаберт И. Гендер как категория новой исторической методологии // Пол, гендер, культура / Под ред. Э. Шоре и К. Хайдер. – М., 1999. – С. 109 – 130.
- 59.Шведова Н. А. Просто о сложном: гендерное просвещение (Пособие). – М.: Антиква, 2002.
- 60.Чухим Н. Гендер та Гендерні дослідження в ХХ ст. // І. Незалежний культурологічний часопис. – Львів, 2000. – Число 17. – С. 22 – 29.

13. Інформаційні ресурси

1. <http://gender.undp.org.ua>
2. <http://www.vidnokola.kiev.ua>

6. Програма практичної підготовки

Практична підготовка студентів з дисципліни «Гендерний аспект цивілізаційної історії» не передбачена навчальним планом.

7. Засоби діагностики навчальних досягнень студентів

1. Метод усного контролю.

Етапи усного опитування: постановка вчителем питань (завдань) з урахуванням специфіки предмета і вимог програми; підготовка студентів до відповіді і викладення своїх знань: корекція і самоконтроль викладених знань по ходу відповіді; аналіз і оцінка відповіді.

2. Методи письмового контролю (письмові контрольні роботи, реферати).

3. Тестова перевірка знань.

4. Самоконтроль і самооцінка.

5. Залік.

Комплексна діагностика знань, умінь та навичок студентів з курсу здійснюється на основі результатів проведення поточного і підсумкового контролю знань (залік).

Об'єктом рейтингового оцінювання знань студентів є програмний матеріал дисципліни, засвоєння якого перевіряється під час контролю.

Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмного матеріалу, виконання практичних робіт, умінь самостійно опрацьовувати тести, складання конспекту, написання звіту, реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал.

Завданням підсумкового контролю (заліку/іспиту) є підсумкова перевірка глибини засвоєння студентом програмного матеріалу дисципліни, логіки та взаємозв'язків між окремими її розділами, здатність творчого використання набутих знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми, що впливає зі змісту дисципліни тощо.

6. Метод усного контролю.

Етапи усного опитування: постановка вчителем питань (завдань) з урахуванням специфіки предмета і вимог програми; підготовка студентів до відповіді і викладення своїх знань: корекція і самоконтроль викладених знань по ходу відповіді; аналіз і оцінка відповіді.

7. Методи письмового контролю (письмові контрольні роботи, реферати).
8. Тестова перевірка знань.
9. Самоконтроль і самооцінка.
10. Залік.

Комплексна діагностика знань, умінь та навичок студентів з курсу здійснюється на основі результатів проведення поточного і підсумкового контролю знань (залік).

Об'єктом рейтингового оцінювання знань студентів є програмний матеріал дисципліни, засвоєння якого перевіряється під час контролю.

Завданням поточного контролю є систематична перевірка розуміння та засвоєння програмного матеріалу, виконання практичних робіт, умінь самостійно опрацьовувати тести, складання конспекту, написання звіту, реферату, здатності публічно чи письмово представляти певний матеріал.

Завданням підсумкового контролю (залік/іспит) є підсумкова перевірка глибини засвоєння студентом програмного матеріалу дисципліни, логіки та взаємозв'язків між окремими її розділами, здатність творчого використання набутих знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми, що впливає зі змісту дисципліни тощо.

Критерії оцінювання:

а) при усних відповідях:

- повнота розкриття питання;
- логіка викладення, культура мови;

впевненість, емоційність та аргументованість;

- впевненість, емоційність та аргументованість;
- використання основної та додаткової літератури (підручників, навчальних посібників, журналів, інших періодичних видань тощо);
- аналітичні міркування, уміння робити порівняння, висновки;

б) при виконанні письмових завдань:

- повнота розкриття питання;

- цілісність, систематичність, логічна послідовність, уміння формулювати висновки;
- акуратність оформлення письмової роботи;
- підготовка матеріалу за допомогою комп'ютерної техніки, різних технічних засобів (плівок, слайдів, приладів, схем тощо).

Для визначення ступеню оволодіння навчальним матеріалом із подальшим його оцінювання застосовуються наступні рівні досягнень студентів.

Високий рівень. Студент вільно володіє навчальним матеріалом на підставі вивченої основної та додаткової літератури, аргументовано висловлює свої думки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуальних та колективних завдань при самостійній роботі.

Достатній рівень. Студент володіє певним обсягом навчального матеріалу, здатний його аналізувати, але не має достатніх знань та вмінь для формулювання висновків, допускає несуттєві неточності.

Задовільний рівень. Студент володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу, уміє використовувати знання в стандартних ситуаціях.

Низький рівень. Студент володіє навчальним матеріалом поверхово й фрагментарно.

Незадовільний рівень. Студент не володіє навчальним матеріалом. Встановлюється порядок перерахунку рейтингових показників до нормованої 100-бальної університетської шкали оцінювання у традиційну 4-бальну шкалу та європейську шкалу ECTS.

8. Навчальні-наочні посібники, технічні засоби навчання тощо

1. Графічні засоби (картини, малюнки, креслення, схеми);
2. Технічні засоби (презентації, кінофільми);
3. Підручники і навчальні посібники;
4. Комп'ютер.

9. Конспект лекцій з дисципліни

ТЕМА 1. ВСТУП. ІСТОРИЧНІ ПЕРІОДИ ФОРМУВАННЯ СВИТОГЛЯДУ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОСТІ ЖІНКИ І ЧОЛОВІКА У СУЧАСНОМУ ГРОМАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

План

1. Сутність поняття «стать» та «гендер».
2. Гендер як наука.
3. Міжнародне право про статеву рівність (друга половина ХХ – початок ХХІ ст.).

Історична генеза реалізації принципу рівних прав і можливостей. Проблема прав людини як висхідна у формуванні сучасної ідеології та політики. Права жінок у контексті прав людини. Вплив всесвітніх конференцій на утвердження прав жінки як людини. Вплив європейських та світових організацій на формування гендерної політики: Ради Європи, Європейського Союзу, ООН.

Ідея становлення національних установ та основні вимоги до них. Функції національних установ, їх роль та завдання. Основні типи національних механізмів забезпечення рівності прав людини. Сучасні вимоги до інституційних національних механізмів. Особливості формування національних механізмів в Україні. Комплексний підхід до проблеми рівності та нова роль національного механізму.

Знання про гендер як навчальна дисципліна. Науково-методологічні та методичні основи вивчення гендеру. Поняття гендеру: багатоваріантність і специфіка визначень.

Конструктивно-перетворюючий вплив знань про гендер на історичний розвиток суспільства, гендерний вимір людського розвитку. Індекс розвитку з урахуванням гендерного фактору.

Література

1. Вардиман Е. Женщина в древнем мире. – М., 1990.
2. Виноградова Т.В., Семенов В.В. Сравнительное исследование познавательных процессов у мужчин и женщин: роль биологических факторов // Вопросы психологии. – 1993. – № 2. – С. 16 –23.
3. Хоф Р. Возникновение и развитие гендерных исследований // Пол. Гендер. Культура: Немецкие и русские исследования / Под. ред. Э. Шоре и К. Хайдер. – М.: РГГУ, 1999. – С. 23-53.
4. Чухим Н. Гендер та гендерні дослідження в ХХ ст. // Незалежний культурологічний часопис. – Львів, 2000. – Число 17. – С. 22 – 29.
5. Шнырова О. Проблемы восприятия гендерных исследований в академической среде // Пол. Гендер. Культура: Немецкие и русские исследования: Сб. ст. / Под редакцией Э. Шоре и К. Хайдер. – М.: РГГУ, 2000. - Вып. 2. – С. 231 – 238.

Тема 2. ПРОБЛЕМА СТАТІ В СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ: ІСТОРИЧНА ГЕНЕЗА КОНЦЕПЦІЙ

План

1. Філософські ідеї ієрархії статі.
2. «Природні» зобов'язання та привілеї.

Традиційні історико-суспільствознавчі науки послідовно вилучали проблематику статі зі свого дослідницького поля. Це вилучення обумовлювалось тим, що обмежений у часі й просторі досвід, цінності та світогляд традиційних агентів знання поширювались як норми і стандарти на все людське буття.

Проблема соціально-рольового статусу жінки і чоловіка у дофілософських джерелах. Філософська рефлексія статі. Егалітарні ідеї «Держави» Платона. Ідея природної ієрархії статей у Аристотеля. Ранньохристиянська рецепція статі. Євангельська ідея рівності та її трансформація в роботах Отців Церкви. Дихотомія духовного/матеріального та ієрархія статей у Августина. Усталення статевої ієрархії в філософії томізму. Проблема статі в контексті ренесансного гуманізму. Ідея природної рівності жінок і чоловіків у Т. Гоббса. Патріархальна теорія Філмера та її критика Дж. Локком. Теорія статевого диморфізму Ж.-Ж. Руссо: «раціональний» чоловік та «емоційна жінка». Рефлексія проблеми статі у І. Канта. Подолання статевої односторонності в філософії німецького романтизму; Дихотомія чоловічого/жіночого та публічного/приватного у гегелівській філософії права. Марксизм про класові корені статевої нерівності. Проблема статі в нових соціальних науках. Проблема статі в історії: ідея культурно-історичної конструкції статі.

У XIX – першій половині XX ст. докорінні зміни у соціальній структурі, у політичному житті, злам усталених стереотипів, характерних для минулого, поставили проблему соціально-рольових відносин на рівень теоретичного осмислення. Певна архаїзація цих відносин, характерна для сучасної України, викликана своєрідністю соціальної та політичної ситуації. У цих умовах аналіз історичної обмеженості й упередженості істориків та філософів минулого має не лише сприяти уникненню помилок минулого, а й допомогти піднести це питання до рівня належного теоретичного та філософського осмислення.

У XXI ст. до сфери обов'язкового наукового дослідження входить і проблематика статі. У розгляді проблеми статі починає переважати тенденція, руйнування розгляду чоловічого та жіночого як фіксованих категорій і, нарешті, розуміння статі як гендеру, тобто як соціально-культурного конструкта. Таким чином створено умови для принципово нових перспектив осмислення статі, розгляду жіночого досвіду та жіночої суб'єктивності як того «іншого», локального, яке має самостійне позитивне значення.

Література

1. Блаженный Августин. Творения: в 4-х т.- К., УЦИММ- Пресс, 1998.
2. Елштайн Джін Бетке. Громадський чоловік приватна жінка. – К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2002.
3. Локк Джон. Избранные философские произведения. Т. 1-2. – М.: Изд-во социально-экономической литературы, 1960.
4. Руссо Ж.-Ж. Эмиль, или О воспитании // Педагогические сочинения. Т.1. – М.: Педагогика, 1981.
5. Эрих-Хефели Верена. К вопросу о становлении концепции женственности в буржуазном обществе XVIII века: психоисторическая значимость героини Ж.-Ж.Руссо Софи // Пол. Гендер. Культура. Под ред. Э. Шоре и К. Хайдер. – М., 1999.

Тема 3. ЖІНОЧИЙ РУХ ЯК ЗАКОНОМІРНИЙ ЕТАП СУСПІЛЬНИХ ЗМІН План

1. Соціально-історичні зміни умов життя жінок у XIX - XX ст.
2. Ідеології фемінізму.
3. Становлення та розвиток організованого жіночого руху.

Відповідно до розглянутого матеріалу другої лекції визначено, що до кінця XVIII ст. соціально-рольові відносини між чоловіками та жінками передбачали обов'язкове підпорядкування жінки особі чоловічої статі (батькові, чоловікові, синові). У свідомість вкарбувався стереотип про суспільно активну й творчу роль чоловіків у публічній сфері та набагато скромнішу роль жінок як дружин і матерів у приватній сфері. Становище чоловіків та жінок було нерівноправним в усіх сферах суспільного життя – у політично-правовій, виробничій, культурно-освітній та сімейно-родинній. У кожній з них діяли численні способи дискримінації жінок.

Соціально-економічні перетворення в Європі та Північній Америці кінця XVIII – XIX ст. та їх вплив на зміну суспільного становища жінок та чоловіків. Залучення жінок до промислового виробництва. Освіта жінок. Основні форми дискримінації жінок у XIX ст. Моделі шлюбно-сімейної поведінки. Становлення та розвиток жіночого руху. Ідеали демократії, егалітаризму та їх вплив на формування жіночого руху. Жіночий рух як самостійний феномен суспільно-політичного життя XIX – XX ст. Основні типи жіночих організацій (культурно-просвітні, феміністичні, профспілкові, партійні та ін.). «Буржуазний» та «пролетарський» жіночі рухи. Рух суфражисток та його історичні здобутки. Національні відмінності у моделях жіночих рухів. Жіночий рух в Україні – історія, типологія, регіональні відмінності. Сучасний стан міжнародного жіночого руху – здобутки та завдання.

Фемінізм як ідеологія та політика. Перша хвиля фемінізму. Ідейні витоки фемінізму – раціоналізм XVIII ст., лібералізм, соціальні утопії та романтизм XIX ст. Друга хвиля фемінізму. Лібералізм як чинник формування політичної стратегії фемінізму. Соціалістичний (соціал-демократичний) фемінізм. Проблема соціальної солідарності та національної ідентичності в ідеології фемінізму. Виокремлення ідеології фемінізму з ідеологій лібералізму, соціалізму, радикалізму та націоналізму впродовж XIX – на початку XX ст.

Становлення та розвиток феміністичних ідеологій в Україні. Фемінізм і націоналізм. Особливості розвитку феміністичної теорії на західноукраїнських землях та в Наддніпрянській Україні.

Література

1. Богачевська-Хомяк М. Націоналізм и феминизм // Гендерные исследования: Феминистская методология в социальных науках. Материалы 2-й Международной Летней Школы по гендерным Исследованиям (Форос, 1998) / Под ред. И. Жеребкиной. – Харьков, 1998. – С. 150 – 160.
2. Клингер К. Либерализм – Марксизм – Постмодернизм. Феминизм и его счастливый или несчастный «брак» с различными теоретическими течениями 20-го столетия // Гендерные исследования. – Харьков, 1998. – Т. 1. – 248 с.
3. Рудницька М. Статті, листи, документа. – Львів, 1998. – 192 с.
4. Павличко С. Фемінізм. – К., 2002. – 207 с.
5. Эллиот П., Менделл Н. Теории феминизма // Гендерные исследования: Феминистская методология в социальных науках. Материалы 2-й Международной Летней Школы по Гендерным Исследованиям (Форос, 1998) / Под ред. И. Жеребкиной. – Харьков, 1998. – С. 15-51.

Тема 4. ГЕНДЕРНІ РОЛІ ТА СТЕРЕОТИПИ У СУСПІЛЬСТВІ. СТАНОВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

План

1. Гендерні ролі та стереотипи.
2. Особливості і труднощі соціалізації жінок і чоловіків у сучасному суспільстві.

На початку лекції слід з'ясувати причини появи найбільш поширених стереотипів. Від народження кожна людина одержує “приписаний” статус відповідно до статі, тобто статус дівчинки/жінки та хлопчика/чоловіка з відповідними очікуваннями щодо їхньої поведінки. Зверніть увагу – відбувається диференціація усіх членів суспільства на дві категорії – чоловіків і жінок, та передбачається очікувана від них ціннісна й нормативно визначена поведінка.

Доречно звернутися до історії. Завжди існував якийсь розподіл праці між статями, специфічні для чоловіків і жінок види діяльності та соціальні функції, що виходили далеко за межі суто біологічних відмінностей між

ними. Наприклад, ще до початку ХХ ст. суспільству була притаманна позиція, що жінка створена тільки для кухні, дому та дітей. Але й досі ця думка глибоко пронизує свідомість багатьох людей – чоловіків та жінок.

За такими стереотипами прийнято оцінювати: чоловіків – за трудовими, професійними успіхами, жінок – насамперед за наявністю сім'ї та дітей. Проте гендерні соціальні ролі не слід розуміти як поділ усіх соціальних статусів, а відповідно, й ролей на такі, що їх можуть виконувати лише чоловіки або жінки. Здебільшого гендерні стереотипи є суттєвим перебільшенням відмінностей між чоловіками та жінками.

Джерела та функціонування стереотипів: міфи і реальність соціально-рольового статусу жінки і чоловіка в історії. Історичний та етнокультурний характер уявлень про фемінність та маскуліність. Дослідження гендерних відмінностей та їх результати. Інтелектуальні та соціально-психологічні характеристики жінок і чоловіків: чи відмінності переважають подібність.

Структурно-функціональна теорія відтворення соціальних ролей жінок і чоловіків. Диференціація ролей у теорії соціального конфлікту. Зміст сучасних уявлень про типові характеристики жінок і чоловіків. Концепція соціальної андрогінії. Уявлення про ролі та характеристики жінок і чоловіків в українському суспільстві.

Джерела та засоби гендерної соціалізації. Основні агенти гендерної соціалізації: сім'я, академічні та неформальні шкільні субкультури, вуз, армія, ЗМІ, значущі інші. Основні етапи становлення гендерної ідентичності. Форми підпорядкування суспільним гендерним нормам: конформізм, ідентифікація та ін. Механізми засвоєння рольової моделі: диференційне підсилення та наслідування.

Література

1. Ажгихина Н. Гендерные стереотипы в современных масс-медиа // Гендерные исследования. – 2000. – № 5.
2. Берн Ш. Гендерная психология. – СПб., 2001.
3. Гендерний аналіз українського суспільства. – К., 1999.
4. Зиммель Г. Женская культура // Зиммель Г. Избранное. – М., 1996.
5. Этнические стереотипы мужского и женского поведения. – СПб.: Наука, 1991.

Тема 5. ГЕНДЕРНІ ВІДНОСИНИ В РОДИНІ. РОЗПОДІЛ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ ЗА СТАТТЮ

План

1. Інститут родини та гендерний розподіл ролей: основні підходи.
2. Професійна діяльність та сучасний ринок праці за статтю.

Еволюція форм сім'ї й розподіл влади на різних етапах людської історії. Статусно-рольова структура сучасної української сім'ї. Проблема неоплачуваної домашньої праці жінок. Взаємозв'язок професійної та домашньої сфер діяльності. Процеси розподілу обов'язків у сім'ї. Модель сімейного консенсусу. Домогосподарка – «одна кар'єра на двох».

Материнство та батьківство як соціокультурні феномени. Соціальні та психологічні особливості взаємовідносин: мати – донька, мати – син, батько – донька, батько – син. Дослідження причин розлучень і конфліктів у сім'ї.

Проблема соціально-історичних відносин жінок і чоловіків як предмет економіки. Проблема статусу жінок у ринковій економіці. Вплив ринкових реформ на становище жінок в пост-комуністичних країнах. Гендерна нерівність в українській економіці.

Проблема соціальних відносин жінок і чоловіків як предмет економіки. Проблема статусу жінок у ринковій економіці. Вплив ринкових реформ на становище жінок в пост-комуністичних країнах. Гендерна нерівність в українській економіці.

Домашнє господарство як економічна одиниця. Рішення про шлюб (розлучення) та його економічне обґрунтування. Економічна влада та розподіл обов'язків у сім'ї. Проблема неоплачуваної домашньої праці та її економічної оцінки. Поняття «ціни дитини». Економічні витрати на виховання дитини та проблема низької народжуваності.

Жінки та чоловіки на ринку праці: зайнятість та безробіття. Трудова мотивація та стать. Гендерні стереотипи та економічна поведінка. Економічний зв'язок між оплачуваною та неоплачуваною працею. Стратегії соціальної допомоги працюючим жінкам та їх ефективність. Чинники жіночого та чоловічого безробіття. Гендерні особливості безробіття. Жіноче безробіття як соціальна проблема. Економіка виживання: неформальна зайнятість жінок та чоловіків. Міжнародний досвід антидискримінаційного законодавства на ринку праці. Теорія людського капіталу. Інвестиції в людський капітал жінок та чоловіків як причина нерівності в оплаті праці. Наслідки нерівності в оплаті праці: фемінізація бідності та її наслідки. Глобалізація та її економічні наслідки для чоловіків та жінок. Трудова міграція за кордон: чоловіки та жінки. Нові можливості та небезпеки.

Література

1. Вовченко О.М. Гендерное равенство как социально-философская проблема. — М., 2000.
2. Экономическая теория и феминизм // Теория и история феминизма. — Х.: Ф.-Пресс, 1996.
3. Журженко Т. Женская занятость в условиях переходной экономики: адаптация к рынку или маргинализация? // Ретіпа Postsovetica: Українська жінка в перехідний період: от соціальних движень к политике. — Харьков: ХЦТИ, 1999. — С. 231 – 280.
4. Мезенцева Е. Гендер и экономическая теория // Введение в гендерные исследования. — Х., СПб.: Алетейа, 2001. — Ч. 1.
5. Гендерний аналіз українського суспільства. — К., 1999.

Тема 6. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ, ЖІНКИ І ЧОЛОВІКИ ЯК ОБ'ЄКТИ ВИСВІТЛЕННЯ У МАСОВІЙ КУЛЬТУРІ ТА МЕДІАПРОСТОРІ

План

1. Гендерний вимір політики в Україні.
2. Державна політика, щодо жінок - складник соціальної політики.

Система освіти як одна з базових інституцій відтворення гендерної стратифікації суспільства та культури в цілому. Функції системи освіти (економічна, соціального відбору, політична, соціального контролю) та гендер. Гендерні аспекти невідповідності високого освітнього рівня та професійного відбору.

Специфіка гендерної соціалізації в системі освіти. Проблеми виховання з точки зору гендеру. Освіта та формування гендерних ролей. «Прихований навчальний план» та його виміри: організація діяльності освітнього закладу, гендерні відносини на роботі, гендерна стратифікація вчительської професії. «Гендерна нейтральність» навчальної літератури. Гендерні відмінності стилю викладання.

Шляхи та форми проявів сексизму та репродукування гендерних стереотипів. Альтернативні освітні практики. Принципи феміністської концепції освіти. Можливості впровадження гендерно чутливої педагогіки. Публічність і масова комунікація: проблема розрізнення і визначення. Маскулінний характер сфери публічного. Вітчизняна традиція масового комунікативного процесу як ідеологічно зумовленого інформування. Вага і місце ЗМІ серед інших соціальних інститутів суспільства, що трансформується.

Особливості українського медіапростору: «транзитна» модель; зв'язок із політичними та фінансовими колами; проблема залежності. Вільні медіа в системі суспільного і політичного представництва. Медіа і громадська думка: основні концепції впливу ЗМІ.

Медіа як механізм інституалізації структури суспільства. Гендерна стратифікація українського суспільства та особливості її відтворення ЗМІ. Способи та сфери присутності чоловіків у вітчизняних мас-медіа. Жінки і чоловіки як об'єкти висвітлення у ЗМІ.

ЗМІ як система витворення колективних моделей поведінки. Образ чоловіка та образ жінки в мас-медіа. Пропаговані моделі «жіночості» та «чоловічості». Зміст «маскулінності» у вітчизняних ЗМІ. Реклама як окремий різновид соціальної комунікації.

Література

1. Костенко Н. В. Парадигми та фактичності нових мас-медіа // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1998, № 6. – С. 138 – 151.
2. Осипова Н. Г. Теория и практика «влияния» средств массовой информации в современной зарубежной социологии // Вестник Московского Университета. Сер. 18. Социология и политология. – 2001. – № 1. – С. 92-103.

3. Митрофанова А. В. Гендерный подход в педагогике // Введение в Гендерные исследования: Учеб. пособие / Под ред. И. В. Костиковой. – М.: Изд-во МГУ, 2000. – С. 201 – 215.
4. Мишель А. Долой стереотипы! Преодолеть сексизм в школьных учебниках. – Париж: ЮНЕСКО, 1991.
5. Помазан О. Гендерні проблеми і масмедіа // Гендерний аналіз українського суспільства. – К., 1999.

Тема 7. ОСОБЛИВОСТІ МОВНОГО СПІЛКУВАННЯ ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

План

1. Історичний аспект формування основ мовного спілкування.
2. Об'єкти спілкування: проблема мовного «маркування» чоловіків та жінок.
3. Гендерні стереотипи у мові.

Історичний аспект формування основних характеристик спілкування. Чоловік і жінка як об'єкти спілкування. Роль гендеру в створенні мовної картини світу. «Жіноча» мова – міф чи реальність? Мовний сексизм або дискримінаційне зображення статей у мові. Гендерні упередження, спільні для усіх мов. Мовне зображення чоловіка як норми, а жінки як відхилення від норми. Ігнорування і «замовчування» жінок. Лексичні лакуни, семантична асиметрія та гендерні стереотипи. Проблема родових іменників та займенників. Маркована жінка. Другорядність та меншовартість слів жіночого роду. Політика називання: імена, звання та інші форми звертання. Сексизм у різних видах текстів та сферах використання мови. Мовний аспект гендерних стереотипів у текстах ЗМІ. Особливості прихованого сексизму у мові. У пошуках недискримінаційної мови. Мовна політика. Рекомендації щодо використання недискримінаційної мови.

Слід також зазначити, що однією з причин, через яку мають статися зміни в мові є те, що мовні зміни не встигають за соціальними. Зокрема, вони підкреслюють, що у той час як становище жінки в суспільстві змінилося, ці зміни не відбито в мові. Природні мовні зміни відбуваються поступово, ті чи інші мовні практики виходять або входять до вжитку, а лише потім фіксуються в словниках, довідниках і підручниках з мови. У випадку з мовним плануванням ідеться про навмисне втручання до мовних процесів, яке здійснюють уповноважені особи й установи. Прикладами мовного планування є, зокрема, реформи правопису, зміни національної або офіційної мови тощо.

Одним з найважливіших досягнень гендерних лінгвістів стало впровадження рекомендацій задля уникнення сексистської мови, обов'язкового документа для установ, навчальних закладів, видавництв багатьох країн світу.

Проблема співвідношення гендеру й мови набагато складніша, ніж здається на перший погляд. Мова не лише відбиває ставлення до жінок і чоловіків у суспільстві, а й здатна формувати уявлення про статі та ставлення до жінок. Мова сама по собі не є сексистською, такою її роблять ті, хто нею користується. І тому, ставлення до статей неможливо змінити лише здійснюючи зміни в мові. Певні зміни мають статися в суспільстві та свідомості людей.

Література

1. Богачевська-Хом'як М. Націоналізм и фемінізм // Гендерные исследования: Феминистская методология в социальных науках: Материалы 2-й Международной Летней Школы по Гендерным Исследованиям (Форос, 1998) / Под ред. И. Жеребкиной. – Харьков, 1998. – С. 150 – 160.
  2. Гендерний аналіз українського суспільства. – К., 1999.
  3. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства. – К, 2002.
  4. Комплексный подход к проблеме равенства женщин и мужчин. Концептуальные рамки, методология и ознакомление с «позитивным опытом». Заключительный доклад о деятельности Группы специалистов по вопросу о комплексном подходе к проблеме равенства женщин и мужчин. (ЕС-Б-МБ). (Страсбург, май 1998 г.). – Нью-Йорк: Изд. ООН, 1998.
- Маланчук-Рибак О. Українські жіночі студії: історіографія та історіософія. – Львів, 1999.

Тема 8. ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СФЕРИ ТА УЧАСТЬ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ У ПОЛІТИЦІ. ГЕНДЕРНА ДЕМОКРАТІЯ І УКРАЇНСЬКА ПЕРСПЕКТИВА

План

1. Залежність рівних прав і можливостей жінок та чоловіків від загальнонаціональної політики та місця в ній гендерних цінностей.
2. Особливості формування і способу діяльності жінок та чоловіків як політичних лідерів.
3. Політичні гендерні стратегії та їх зміст. Міжнародний досвід утвердження й забезпечення принципу рівних прав і рівних можливостей.
4. Проблема інтеграції України в Міжнародне співтовариство. Міжнародні чинники впливу на гендерну політику держави.

Зверніть увагу, що в ХХІ ст. політика лишається найактивнішою впливовою силою та важливим інструментом соціально-рольових перетворень у суспільстві. Гендерний вимір політики в Україні свідчить про ще досить поширене патріархальне відношення до жінки.

Враховання гендерної проблематики в політиці. Політична нерівність статей – це нерівномірність, дисбаланс у становищі жінки й чоловіка при їх політичному волевиявленні та прийнятті політичних рішень. Тому при політичному волевиявленні слід враховувати гендерний підхід. Складовими

державної гендерної політики є: політика щодо жінок, забезпечення їм рівного соціального статусу з чоловіками шляхом гарантування можливостей для їх рівноправного розвитку як соціально-демографічної групи; політика щодо чоловіків, формування в них гендерної свідомості, культури гендерної поведінки, орієнтації на паритетність відносин з жінкою; державно-правове регулювання гендерних відносин; сприяння розвитку гендерної демократії та гендерної культури в суспільстві.

Державна політика щодо жінок – складник соціальної політики, спрямований на подолання гендерної нерівності у становищі жінок для забезпечення їм рівного соціального статусу з чоловіками через гарантування можливостей їх рівноправного розвитку. На основі узагальнення історичного світового досвіду наука й практика визначають типи державної політики щодо жінок, яким мають відповідати й необхідні механізми її реалізації:

Гендерний компонент займає своє місце у формуванні та функціонуванні державного механізму. Отже, гендерна політика стає оптимальною, коли формується й реалізується в умовах гендерно вихованого середовища. Формування гендерної чутливості в чоловіка та жінки може відбуватися стихійно шляхом перебування в середовищі, яке діє на основі засвоєних гендерних принципів і стандартів повсякденного життя, а також під впливом освітніх і виховних структур, різних державних, партійних і громадських об'єднань, що цілеспрямовано формують гендерний світогляд і зразки гендерної поведінки у межах спільностей і різноманітних організаційних структур.

Фактори впливу на формування гендерної політики в Україні. Проблема інтеграції України в міжнародне співтовариство. Міжнародні чинники впливу на гендерну політику держави. Законодавчі ініціативи щодо утвердження принципу рівних прав і можливостей. Роль громадських жіночих організацій у становленні гендерної політики. Жіночі та гендерні дослідження як показник формування гендерної політики. Впровадження гендерної освіти у навчальних закладах України. Започаткування гендерної статистики та її вплив. Гендерна демократія і українська перспектива.

Література

1. Богачевська-Хом'як М. Национализм и феминизм // Гендерные исследования: Феминистская методология в социальных науках: Материалы 2-й Международной Летней Школы по Гендерным Исследованиям (Форос, 1998) / Под ред. И. Жеребкиной. – Харьков, 1998. – С. 150 – 160.
2. Гендерний аналіз українського суспільства. – К., 1999.
3. Комплексный подход к проблеме равенства женщин и мужчин. Концептуальные рамки, методология и ознакомление с «позитивным опытом». Заключительный доклад о деятельности Группы специалистов по вопросу о комплексном подходе к проблеме равенства женщин и мужчин. (ЕС-Б-МБ). (Страсбург, май 1998 г.). – Нью-Йорк: Изд. ООН, 1998.
4. Маланчук-Рибак О. Українські жіночі студії: історіографія та історіософія. – Львів, 1999.

10. Комплекс контрольних робіт (ККР) для визначення залишкових знань з дисципліни, завдань для змістовно-модульних контрольних робіт, тестові контрольні роботи (які завантажені на освітній простір)

1. Гендерна культура - це...

- А) сукупність статево-рольових цінностей, обумовлених демократичним устроєм і демократичними інституціями суспільства;
- Б) система гендерних взаємовідносин в суспільстві, що обумовлює поведінку між чоловіками і жінками;
- В) соціально обумовлений рівень розвитку особистості, який забезпечує поведінку згідно моральних норм, прийнятих у суспільстві;
- Г) сукупність статево-рольових цінностей у інтимних сферах життя чоловіка і жінки.

2. Маскулінність - це:

- А) сукупність психічних і поведінкових ознак, котрі відрізняють чоловіка від жінки;
- Б) підкреслений прояв якостей, властивих чоловічій поведінці;
- В) характеристика грубої поведінки чоловіка або жінки;
- Г) наявність первинних чоловічих статевих ознак.

3. Подвійна статева мораль – це:

- А) особливе природне призначення жінки і чоловіки;
- Б) різні соціальні очікування і різні вимоги до жінок і чоловіків;
- В) виконання жінками і чоловіками різних соціальних ролей.

4. Гендерні ролі це:

- А) ролі, які виконує жінка на вимогу чоловіка;
- Б) ролі, які повинні грати жінки і чоловіки відповідно до уявлень більшості сучасних людей;
- В) наукове визначення природного призначення жінки і чоловіка.

5. Гендерна рівність це:

- А) рівність прав усіх жінок;
- Б) рівні права чоловіків і жінок;
- В) рівні права й можливості жінок і чоловіків у соціальній та професійній сферах самореалізації.

6. «Концепція поліпшення становища жінки в Україні» затверджена Кабінетом Міністрів України:

- А) 1999 р.
- Б) 1988 р.
- В) 2005 р.

12. «Прихований» навчальний план означає:

- А) роздільне навчання школярів за статтю.
- Б) теми і зміст навчальних занять, що закріплюють провідну роль чоловіків в історії розвитку людства і приниження ролі жінок в цьому питанні.
- В) окремі шкільні курси, що передбачають роздільне навчання школярів за статтю.

13. Автором егалітарного підходу до соціалізації чоловіків і жінок є:

- А) Платон;
- Б) Аристотель;
- В) Ж.-Ж. Руссо.

14. Андрогинія - це:

- А) розлад гендерної ідентичності;
- Б) поєднання в особі чоловічих і жіночих якостей;
- В) гендерно невизначена особа.

15. Андрогенний тип особистості:

- А) гармонійно поєднує в собі чоловічі і жіночі якості;
- Б) розлад гендерної ідентичності;
- В) гендерно невизначена особа.

16. Андроґенна стратегія кадрової політики передбачає:

- А) врахування гармонійного поєднання чоловічих і жіночих якостей;
- Б) оптимальне поєднання у співробітників маскулінних і фемінінних якостей;
- В) психічний гермафродитизм.

17. Назвіть автора «Декларації прав жінки і громадянки (фр. *Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne*)», що також відома як «Декларація прав жінки»:

- А) Олімпія де Гуж;
- Б) Сімон де Бовуар;
- В) Ж.-Ж. Руссо.

18. Вкажіть в якому році Олімпія де Гуж написала «Декларацію прав жінки і громадянки (фр. *Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne*)», що відома як «Декларація прав жінки»:

- А) 1791 р.
- Б) 1793 р.
- В) 1792 р.

19. Біографічний метод ґендерного аналізу дозволяє:

- А) визначити внутрішню динаміку і спрямованість життєвого шляху людини певної статі;
- Б) розбіжності і протиріччя між подружжям і різностатевими представниками членів сім'ї;
- В) визначити процес звільнення цілої половини людства.

20. Шлюбно-сімейний ґендерний конфлікт відображає:

- А) внутрішню динаміку та спрямованість життєвого шляху людини певної статі;
- Б) розбіжності і протиріччя між подружжям і різностатевими представниками членів сім'ї;
- В) процес постійної боротьби між подружжям .

21. У жіночому організмі вміст золота в середньому більше ніж в чоловічому. Вкажіть у скільки разів.

- А) 10;
- Б) 4;
- В) 5-6.

22. Жінки у складі економічно активного населення більшості розвинених індустриальних країн становлять наступний відсоток трудових ресурсів:

- А) 40-45%;
- Б) 38-40%;
- В) 45-50%.

23. У середньому в світі на 100 дівчаток народжується хлопчиків.

- А) 105,5;
- Б) 98;
- В) 85.

24. У мові спілкування у чоловіків і жінок існують різні образи:

- А) у жінок логічні образи діяльності, у чоловіків емоційно-чуттєві образи міжособистісного спілкування;
- Б) немає різниці;
- В) у чоловіків логічні образи діяльності, у жінок емоційно-чуттєві образи міжособистісного спілкування.

25. Ґендерна кадрова політика являє собою ...

- А) об'єктивне оцінювання суспільством схожості та відмінності між жінкою і чоловіком;
- Б) ієрархічний розподіл в суспільстві економічних та соціальних ресурсів згідно статевої належності;
- В) надання рівних прав і можливостей чоловікам і жінкам в реалізації свого професійного та особистісного потенціалу на роботі .

26. Провідною півкулею мозку є:

- А) у чоловіків - ліве, у жінок – праве;
- Б) немає різниці;
- В) у чоловіків - праве, у жінок – ліве.

27. Вертикальна сегрегація ринку праці означає:

- А) концентрацію чоловіків на вищих щаблях професійно-посадової ієрархії;
- Б) концентрацію чоловіків і жінок на різних щаблях професійно-посадової ієрархії;

В) визнання чоловіками необхідності професійно-посадової ієрархії за статтю.

28. Конституція України закріпила на вищому законодавчому рівні рівність прав жінок і чоловіків у наступній статті:

А) ст. 24 ;

Б) ст. 190;

В) ст. 3.

29. Високий рівень розвитку гендерної культури у чоловіків відображає:

А) підтримку жінок і надання їм необхідної допомоги у вирішенні особистих і професійних проблем;

Б) концентрацію чоловіків і жінок на різних щаблях професійно-посадової ієрархії;

В) визнання чоловіками необхідності професійно-посадової рівності за статтю.

30. Гендерний контекст в соціальній роботі - це:

А) підтримка чоловіків і жінок та надання їм необхідної допомоги у вирішенні особистих і професійних проблем;

Б) в соціальній роботі гендерний контекст відсутній;

В) врахування соціальних, індивідуально-психологічних і шлюбно-сімейних особливостей чоловіків та жінок при організації з ними соціальної роботи .

31. Гендерна дискримінація в сфері оплати праці відображає:

А) соціальну практику різної оплати праці чоловіків і жінок;

Б) цілком закономірний процес;

В) соціальну практику, що виправдана історичними реаліями.

32. Гендерна ідентичність - це:

А) сприйняття себе чоловіком або жінкою як представника певної статі

Б) об'єктивне оцінювання суспільством схожості і відмінності між жінкою і чоловіком;

В) ієрархічний розподіл в суспільстві економічних та соціальних ресурсів; згідно статевої належності.

33. Гендерна культура являє собою ...

А) сукупність соціально-значущих знань, навичок і умінь статево-ролевої взаємодії в соціальному та професійному середовищах;

Б) концентрацію чоловіків і жінок на рівних щаблях професійно-посадової ієрархії;

В) рівний розподіл в суспільстві в соціально-економічних сферах жінок і чоловіків.

34. Гендерна підготовка майбутнього працівника полягає в:

А) формуванні знань, навичок, умінь, що забезпечують ефективну взаємодію жінок і чоловіків в соціальному та професійному середовищі;

Б) наданні моделі самореалізації жінок і чоловіків в соціумі;

В) підтримка жінок і чоловіків та надання їм необхідної допомоги у вирішенні особистих і професійних проблем.

35. Гендерна роль - це:

А) сукупність очікуваних зразків мислення, поведінки і взаємодії чоловіків і жінок, що впливає із загальноприйнятих статевих стереотипів;

Б) сукупність загальноприйнятих, з точки зору суспільства норм і правил поведінки жінки і чоловіка;

В) різні характеристики, що обумовлюють відмінну поведінку жінки і чоловіка.

36. Гендерна система являє собою ...

А) це соціокультурний конструкт, який відображає відмінності між чоловічим і жіночим;

Б) це організована модель соціальних відносин між жінками і чоловіками;

В) сукупність механізмів, за допомогою яких суспільство переносить, перетворює або закріплює біологічні відмінності чоловіків і жінок в сферу соціальних відносин.

37. Гендерна соціалізація включає два взаємопов'язані процеси:

А) процес засвоєння індивідом правил і норм мислення і поведінки в суспільстві відповідно до своєї статевої приналежності;

Б) засвоєння індивідом гендерних установок і стереотипів, а також процес формування статевої самосвідомості (статевої ідентичності) ;

В) індивідуальний підхід до жінок і чоловіків у вирішенні їх соціальних проблем.

38. Гендерна рівність відображає:

- A) рівність прав і можливостей жінок і чоловіків у соціальній та професійній сферах самореалізації;
- B) відмову від поділу праці за статтю ;
- B) соціальну активність жінок і чоловіків.

39. Гендерний поділ праці засновано на:

- A) цілком закономірному історичному розвитку;
- B) поділ професій на «чоловічі» і «жіночі», обумовлено соціальним статусом в суспільстві;
- B) немає різниці.

40. Гендерну соціальну активність можна визначити як:

- A) завдання, що висувуються до жінок і чоловіків на певних проміжках часу;
- B) соціокультурний конструкт, який відображає відмінності між чоловічим і жіночим;
- B) цілеспрямовану свідому діяльність чоловіків і жінок в процесі їх соціалізації щодо виконання своїх функціональних ролей в суспільстві.

41. Гендерні аспекти соціальної роботи передбачають:

- A) допомогу жінкам і чоловікам;
- B) аналіз становища чоловіків і жінок у сфері праці та зайнятості, проблеми материнства і дитинства;
- B) допомогу соціалізації жінок і чоловіків у професійній сфері .

42. Гендерні принципи соціального розвитку представляють:

- A) правила, що регулюють рівний соціальний статус жінок і чоловіків в суспільстві та ступінь їх соціального захисту;
- B) сукупність загальноприйнятих, з точки зору суспільства, норм і правил поведінки жінки і чоловіка;
- B) різні характеристики, що обумовлюють відмінну поведінку жінки і чоловіка.

43. Гендерні відмінності характеризують:

- A) соціально-рольовий статус, який визначає соціальні можливості людини;
- B) соціально виражені відмінні ознаки між людьми, зумовлені їх статевою приналежністю;
- B) анатомо-біологічні особливості людей.

44. Гендерні стереотипи можливо розділити на основні групи:

- A) маскулінності та фемінінності, стереотипи змісту праці та сімейно-рольові стереотипи;
- B) стереотипи змісту праці;
- B) сімейно-рольові стереотипи.

45. Гендерні стереотипи являють собою ...

- A) прийняті в суспільстві спрощені уявлення моделі мислення і поведінки чоловіків і жінок;
- B) особливості сприйняття, властиві чоловікам або жінкам;
- B) жорстко фіксовані схеми чоловічої чи жіночої поведінки.

46. Гендерний баланс у сфері професійних відносин передбачає:

- A) рівність в обов'язках;
- B) рівність у досягненні результатів;
- B) оптимальне співвідношення прав і обов'язків жінок і чоловіків, що забезпечують їм рівний доступ до системи професійної самореалізації.

47. Гендерний конфлікт визначається як:

- A) процес мовного конфлікту, що створює поле гендерних термінів і понять;
- B) механізм і показники прояву статевої приналежності особи в соціальній взаємодії ;
- B) зіткнення чоловіків і жінок на ґрунті непереборних розбіжностей, що відображають їх базові потреби, інтереси.

48. Жіночий рух в Україні включає в себе

- A) структуровані за основними сферами діяльності неурядові жіночі організації
- B) політичні партії
- B) громадські організації

49. Жінці-лідери притаманні такі якості:

- A) неврівноваженість;
- B) емоційність;
- B) визваженість, товариськість, стійкість до стресів, адаптивність.

50. Тривалість життя жінок в Україні в середньому більше, ніж у чоловіків на:
А) 5 років;
Б) 14 років;
В) 10 років.
51. Ви згодні з таким твердженням «Маленькі дівчата ніжні, а хлопці – міцні»
А) так
Б) ні
В) твердження невірне в гендерному контексті.
52. Як ви вважаєте чи відрізняється в Україні середня тривалість життя чоловіків та жінок?
А) тривалість життя чоловіків в Україні в середньому більше;
Б) тривалість життя жінок в Україні в середньому більше;
В) складно відповісти.
53. Гендер – це:
А) термін для позначення статі людини в соціальних науках;
Б) статева роль людини;
В) соціокультурний конструкт, що описує людину з погляду виявлення в неї під час соціальної взаємодії маскулітних чи фемінних якостей;
54. Дайте найбільш обґрунтоване визначення поняття «гендер»:
А) гендер – це поняття, що увійшло у вжиток з соціології і визначає соціальну стать людини на відміну від біологічної статі (sex);
Б) гендер – це соціально-рольовий статус, який визначає соціальні можливості людини – чоловіка і жінки у всіх сферах життєдіяльності;
В) гендер – це соціокультурний конструкт, що означає сукупність соціальних і культурних норм, які суспільство наказує виконувати людям залежно від їх біологічної статі.
55. Дайте найбільш обґрунтоване визначення «гендерні ролі» це...
А) зразки поведінки жінок і чоловіків, що ґрунтуються на традиційних очікуваннях, пов'язаних з їх статтю;
Б) сукупність загальноприйнятих, з точки зору суспільства, норм і правил поведінки жінки і чоловіка;
В) різні характеристики, що обумовлюють відмінну поведінку жінки і чоловіка;
56. Дайте найбільш обґрунтоване визначення «гендерні стереотипи» – це:
А) різновид соціальних стереотипів щодо поведінки жінок і чоловіків;
Б) стійкі соціальні уявлення про відмінності жінок і чоловіків та сформовані культурою узагальнені переконання про те, як поведуться чоловіки і жінки.
В) жорстко фіксовані схеми чоловічої чи жіночої поведінки.
57. Людей, котрі перебільшують значення традиційних гендерних ролей, називають:
А) консерваторами;
Б) сексистами;
В) феміністами (феміністками).
58. Сексуальна ідентичність – це:
А) сприйняття себе чоловіком або жінкою;
Б) статева ідентичність;
В) суб'єктивне віднесення себе до категорії людей з певним сексуальним досвідом.
59. Андрогинія - це:
А) розлад гендерної ідентичності;
Б) поєднання в особі чоловічих і жіночих якостей;
В) усвідомлення своєї сексуальної привабливості.
60. Маскулінність - це:
А) сукупність психічних і поведінкових ознак, котрі відрізняють чоловіка від жінки;
Б) підкреслений прояв якостей властивих чоловічій поведінці;
В) характеристика грубої поведінки чоловіка або жінки.
61. Сексизм – це:

- А) різновид маніакальної поведінки;
Б) навчання, що розглядає роль і функції сексуальності у психічному житті людини;
В) упереджені установки і дискримінаційна поведінка щодо людей за ознакою статі чи сексуальної орієнтації.
62. Гендерні дослідження у психології передбачають вивчення особистісних властивостей чоловіків і жінок з погляду:
А) їх взаємозалежності із соціальним статусом;
Б) біологічного спричинення;
В) взаємодії біологічних і соціальних чинників.
63. Наявні відмінності між країнами у змісті гендерних стереотипів щодо внутрішнього світу жінки здебільшого визначаються:
А) соціально-економічним статусом країни;
Б) особливостями віросповідання;
В) усіма перерахованими чинниками.
64. Гендерна рівність це...
А) об'єктивне оцінювання суспільством схожості і відмінності між жінкою і чоловіком;
Б) ієрархічний розподіл в суспільстві економічних та соціальних ресурсів згідно статевої належності;
В) реальна забезпеченість рівних прав і можливостей у жінок і чоловіків.
65. Назвіть виміри гендерної рівності:
А) права людини як універсальний стандарт політичних, громадянських, економічних, соціальних і культурних прав і свобод для жінок і чоловіків;
Б) права людини як права жінок;
В) рівність свобод, прав і обов'язків;
66. Який елемент є основним елементом гендерної рівності:
А) рівність у правах, свободах та можливостях;
Б) рівність в обов'язках;
В) рівність у досягненні результатів;
67. Гендерна демократія це...
А) система волевиявлення двох статей – жінок і чоловіків у громадянському суспільстві як рівних у правах і можливостях, що законодавче закріплені та реально забезпечені в усвідомленні політико-правових принципів, розбудові суспільних і державних структур з урахуванням гендерних інтересів та потреб;
Б) система урахування політичних інтересів двох статей – жінок і чоловіків у громадянському суспільстві як рівних у правах і можливостях;
В) певний вид демократії, який забезпечує законодавче закріплення та реальне існування рівних прав та можливостей чоловіків і жінок у системі політико-правових принципів.
68. Назвіть фактори забезпечення переваг, які мають чоловіки під час входження у владні структури:
А) традиційно усталене чоловіче домінування в керівних владних структурах;
Б) економічні підвалини – власність і управління економікою перебувають у чоловічих руках;
В) традиційність поглядів значної частини людського потенціалу України на приватну жінку і громадського чоловіка.
69. Що має стати основою формування гендерної політики в Україні:;
А) принцип підтримки жінок;
Б) створення законодавства;
В) гендерний підхід в усі сфери державної політики.
70. Гендерна паритетність у державному управлінні визначається як:
А) принцип рівності представництва жінок і чоловіків у будь-яких владних структурах і органах місцевого самоврядування;
Б) стратегія, що спрямована на забезпечення рівних прав, свобод та можливостей розкриття потенціалу жінок і чоловіків;
В) механізм регулювання гендерними процесами.
71. Назвіть принципи державного управління гендерною політикою:
А) інтегральний принцип;

- Б) принцип паритетності й партнерства;
- В) принцип індивідуальності.

72. Назвіть головні пріоритети України у сфері досягнення гендерної рівності, які визначені у Державній програмі з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві:

- А) створення нормативно-правової бази;
- Б) залучення громадянського суспільства до впровадження політики гендерної рівності;
- В) забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у сфері праці;

73. Визначте головні завдання гендерної політики в системі державного управління на сучасному етапі розвитку українського суспільства:

- А) запровадження гендерного планування керівних посад з урахуванням лідерських якостей жінок і чоловіків;
- Б) створення гендерної системи управління з метою забезпечення координації діяльності суб'єктів державної політики щодо забезпечення гендерної рівності на локальному, регіональному, національному рівнях;
- В) забезпечення підготовки державних службовців і створення можливостей для вдосконалення навичок гендерного менеджменту і підвищення загального рівня гендерної свідомості;

74. До основних стереотипних типових рис жінок відносяться:

- А) мужність, стриманість, небагатослівність;
- Б) сварливість, емоційність, плаксивість;
- В) ніжність, м'якість та емоційність.

75. До основних стереотипних типових рис чоловіків відносяться:

- А) рішучість, терплячість, мужність;
- Б) мужність, стриманість, небагатослівність;
- В) ніжність, м'якість та емоційність.

76. Комунікативні гендерні вміння відображають :

- А) конструктивне спілкування з чоловіками і жінками, вміння тактовно поводитися з протилежною статтю, слухати партнера по спілкуванню;
- Б) волевиявлення двох статей – жінок і чоловіків у громадянському суспільстві;
- В) рівність у правах, свободах та можливостях жінок і чоловіків;

77. Консерватори-антифеміністи в своїх гендерних поглядах прагнуть:

- А) протиставити біологічне призначення чоловіка та жінки;
- Б) довести визначальне значення біологічних особливостей кожної статі ;
- В) абсолютизувати біологічні особливості статей, протиставити культурне призначення чоловіка і жінки.

78. Конституція США, що проголосила рівні права чоловіків і жінок була прийнята в:

- А) 1780 р. ;
- Б) 1787 р. ;
- В) 1790 р.

79. Конструктивні гендерні вміння у виробничій сфері відображають

- А) права людини як права жінок;
- Б) рівність свобод, прав і обов'язків;
- В) вміння конструювати вирішення проблем, що виникають між чоловіками і жінками в професійному середовищі.

80. Максимальне представництво жінок в органах влади досягнуто в:

- А) Північній Америці;
- Б) країнах Скандинавії (Фінляндії, Швеції та Норвегії) ;
- В) Західній Європі.

11. Інструктивно-методичні матеріали до семінарських, практичних і лабораторних занять

Особливості організації роботи на семінарі:

1) переважна більшість семінарських занять проводиться у формі інтерактивної дискусії, під час якої викладач здійснює поточний контроль якості знань студентів, перевіряє виконання їх завдань самостійної роботи;

2) студент, розкриваючи зміст того чи іншого питання теми семінарського заняття повинен пов'язувати матеріал з актуальними проблемами сучасності, розглядати педагогічні явища з позиції дослідницького та технологічного підходів, наводити приклади;

3) кожному студенту необхідно постійно вдосконалювати навички володіння державною мовою, правильного вживання психолого-педагогічних понять і термінів. Систематичні виступи на семінарах сприяють поповненню словарного запасу, а також вмінню лаконічно і точно висловлювати свої думки;

4) студенти повинні уважно слухати виступи своїх одногрупників і оцінювати наскільки глибоко розкриті питання. Це дає можливість кожному присутньому на семінарі висловити свою точку зору та подолати прогалини, які мали місце у відповіді. Активна участь на семінарських заняттях прищеплює навички участі у дискусії, аналізі різних точок зору, вмінню відстоювати власну позицію;

5) після закінчення виступу студента відбувається обговорення проблеми. При цьому викладач не тільки направляє обговорення на розкриття вузлових питань, але і дає змогу виступити усім учасникам семінару. Якщо ж доповідач чи інший виступаючий на семінарі припускає явні помилки, то для виключення втрати часу викладач може його зупинити і надати слово іншому;

6) завершується семінарське заняття заключним словом викладача, в якому підсумовується робота групи, аналізується ступінь розкриття теми, оцінюються всі форми участі студентів на семінарі та нараховуються рейтингові бали, а також дається завдання на наступне заняття.

Визначаючи методичну концепцію організації і проведення семінарських занять, слід виходити з того, що:

- під час вивчення різних дисципліни студенти повинні засвоїти їх провідні ідеї; знати галузі їх використання; вміти застосовувати знання, вміння й навички під час вивчення фахових дисциплін, у майбутній практичній діяльності тощо;

- до семінарських занять ставляться загальнодидактичні вимоги (науковість, доступність, єдність форми і змісту, забезпечення зворотного зв'язку, проблемність та ін.);

- у методиці проведення семінарських занять є певні особливості, зумовлені логікою викладання конкретної дисципліни;

- необхідно забезпечити високий рівень мотивації (вивчення теми слід розпочинати із з'ясування її значення для засвоєння даної чи інших дисциплін, у майбутній професійній діяльності тощо);

- дотримання принципу професійної спрямованості та здійснення різнорівневих міжпредметних зв'язків з іншими дисциплінами, практичним навчанням забезпечує формування єдиної системи знань умінь та навичок студентів;

- важливим є також формування професійної культури і мислення;

- у процесі проведення семінарського заняття необхідно забезпечувати органічну єдність теоретичного і дослідницько-експериментального пізнання;

- семінарські заняття мають гармонійно поєднуватися з лекційними, індивідуальними заняттями та самостійної роботою студентів.

Відмінною особливістю семінару як форми навчальних занять є:

1. активна участь самих студентів у з'ясуванні сутності проблем, питань, що були винесені на розгляд;

2. викладач надає студентам можливість вільно висловлюватися під час розгляду питань, що винесені на обговорення, допомагає їм вірно будувати свої міркування;

3. навчальна мета семінару вимагає, щоб студенти були добре підготовлені до заняття.

Структура семінарського заняття

Етапи	Характеристика
Організаційна частина	Мета — мобілізувати студентів до навчання; активізувати їхню увагу; створити робочу атмосферу для проведення заняття; містить привітання викладача зі студентами, виявлення відсутніх, перевірку підготовленості до заняття
Мотивація та стимулювання навчальної діяльності	Передбачає формування потреби вивчення конкретного навчального матеріалу, повідомлення теми, мети та завдань. Мотивації сприяє чітке усвідомлення його мети, що полягає у досягненні кінцевого, запланованого результату спільної діяльності викладача й студентів
Обговорення навчальних питань семінару	Полягає в обговоренні й керуванні процесом розгляду основних питань семінару відповідно до обраного виду і методики його проведення. Викладач має подбати про поетапне обговорення, сприймання, розуміння, закріплення і застосування студентами вивченої навчальної інформації.
Діагностика правильності засвоєння студентами	Допомагає викладачеві та студентам з'ясувати причину нерозуміння певного елемента змісту навчальної інформації, невміння чи помилковості виконання інтелектуальної або практичної дії. Здійснюється за

знань	допомогою серії оперативних короткочасних контрольних робіт (письмових, графічних, практичних), усних фронтальних опитувань, тренінгу тощо), з використанням комп'ютерної техніки
Підбиття підсумків заняття	Передбачає коротке повідомлення про виконання запланованої мети, завдань заняття (аналіз того, що було розглянуто, мотивацію діяльності групи і окремих студентів, оцінювання їхньої роботи)
Повідомлення теми та завдань наступного семінару	Містить пояснення щодо змісту завдання, методики його виконання.

12.Завдання на курсові та дипломні проекти

Виконання курсових та дипломних проектів з дисципліни «Гендерний аспект цивілізаційної історії» непередбачено навчальним планом.

13. Контрольні завдання до семінарських, практичних і лабораторних занять, завдання для заліків

ТЕМА 1. ІСТОРИЧНІ ПЕРІОДИ ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ПРО ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РІВНОСТІ ЖІНКИ І ЧОЛОВІКА У СУЧАСНОМУ ГРОМАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

ПЛАН

1. Історичні та соціально-економічні передумови формування принципів рівних прав и можливостей чоловіків і жінок.
2. Проблема прав людини як висхідна у формуванні гендерної ідеології та політики.
3. Вплив європейських та світових організацій: Ради Європи, Європейського Союзу, ООН, на формування національних механізмів реалізації принципу рівних прав і можливостей чоловіків і жінок.

ЛІТЕРАТУРА

1. Хоф Р. Возникновение и развитие гендерных исследований // Пол. Гендер. Культура: Немецкие и русские исследования / Под. ред. Э. Шоре и К. Хайдер. – М.: РГГУ, 1999. – С. 23-53.
2. Чухим Н. Гендер та гендерні дослідження в ХХ ст. // Незалежний культурологічний часопис. – Львів, 2000. – Число 17. – С. 22 – 29.
3. Шнырова О. Проблемы восприятия гендерных исследований в академической среде // Пол. Гендер. Культура: Немецкие и русские исследования: Сб. ст. / Под редакцией Э. Шоре и К. Хайдер. – М.: РГГУ, 2000. - Вып. 2. – С. 231 – 238.
4. Виноградова Т.В., Семенов В.В. Сравнительное исследование познавательных процессов у мужчин и женщин: роль биологических факторов // Вопросы психологии. – 1993. – № 2. – С. 16 –23.

ТЕМА 2. ПРОБЛЕМА СТАТІ В СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНИХ НАУКАХ: ІСТОРИЧНА ГЕНЕЗА КОНЦЕПЦІЙ

ПЛАН

1. Науково-теоретичні розробки статево-рольової поведінки жінок і чоловіків у ранні періоди історії.
2. Наукова полеміка про поділ сфер впливу, обов'язків та очікувань між статями у часи середньовіччя. «Природні» зобов'язання та привілеї.
3. Подолання статевої односторонності в трудах європейських мислителів нового часу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блаженный Августин. Творения: в 4-х т.- К., УЦИММ- Пресс, 1998.
2. Гоббс Томас. Левіафан. - К.: Дух і Літера, 2000.
3. Елштайн Джін Бетке. Громадський чоловік приватна жінка. – К.: Видавничий дім "Альтернативи", 2002.
4. Кант И. Сочинения в 6-ти томах. – М., 1963 – 1966.

5. Локк Джон. Избранные философские произведения. Т. 1-2. – М.: Изд-во социально-экономической литературы, 1960.
6. Платон. Сочинения, Т. 1-3. – М., 1968 – 72.
7. Ранович А. Б. Первоисточники по истории раннего христианства. Античные критики христианства. - М.: Изд-во политической литературы, 1990.
8. Руссо Ж. Ж. Про суспільну угоду або принципи політичного права. – Port-Royal, 2001.
9. Руссо Ж.-Ж. Эмиль, или О воспитании // Педагогические сочинения. Т.1. – М.: Педагогика, 1981.
10. Фома Аквинский. Сумма теологии. Ч.1. – М.: Эльга, 2002.
11. Эрих-Хефели Верена. К вопросу о становлении концепции женственности в буржуазном обществе XVIII века: психоисторическая значимость героини Ж.-Ж.Руссо Софи // Пол. Гендер. Культура. Под ред. Э. Шоре и К. Хайдер. – М., 1999.

ТЕМА 3. ЖІНОЧИЙ РУХ ЯК ЗАКОНОМІРНИЙ ЕТАП СУСПІЛЬНИХ ЗМІН ПЛАН

1. Соціально-економічні перетворення в Європі та Північній Америці кінця XVIII – XIX ст. та їх вплив на зміну суспільного становища жінок і чоловіків.
2. Жіночий рух як віддзеркалення суспільно-політичного життя у XIX – XX ст.: моделі та національні особливості.
3. Фемінізм як ідеологія та політика.
4. Жіночий рух в Україні – історія, типологія, регіональні відмінності.
5. Сучасний стан міжнародного жіночого руху – здобутки та завдання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Айвазова С. Русские женщины в лабиринте равноправия. Очерки политической теории и истории. Документальные материалы. – М., 1998. – 125 с.
2. Богачевська-Хомяк М. Национализм и феминизм // Гендерные исследования: Феминистская методология в социальных науках. Материалы 2-й Международной Летней Школы по гендерным Исследованиям (Форос, 1998) / Под ред. И. Жеребкиной. – Харьков, 1998. – С. 150 – 160.
3. Клингер К. Либерализм – Марксизм – Постмодернизм. Феминизм и его счастливый или несчастный «брак» с различными теоретическими течениями 20-го столетия // Гендерные исследования. – Харьков, 1998. – Т. 1. – 248 с.
4. Рудницька М. Статті, листи, документа. – Львів, 1998. – 192 с.
5. Павличко С. Фемінізм. – К., 2002. – 207 с.
6. Рубчак М. Миф женственности: эволюция феминистского сознания в Украине и России // Гендерные исследования: Феминистская методология в социальных науках. Материалы 2-й Международной Летней Школы по

- Гендерным Исследованиям (Форос, 1998) / Под ред. И. Жеребкиной. – Харьков, 1998. – С. 133 – 149.
7. Смоляр Л. Минувле заради майбутнього. Жіночий рух Наддніпрянської України другої половини ХІХ початку ХХ ст. Сторінки історії. – Одеса, 1998.
  8. Теория и история феминизма / Под ред. И. Жеребкиной. – Харьков, 1996.
  9. Эллиот П., Менделл Н. Теории феминизма // Гендерные исследования: Феминистская методология в социальных науках. Материалы 2-й Международной Летней Школы по Гендерным Исследованиям (Форос, 1998) / Под ред. И. Жеребкиной. – Харьков, 1998. – С. 15-51.
  10. Воронина О. Женский вопрос // СССР: демографический диагноз. – М., 1990.

ТЕМА 4. ГЕНДЕРНІ РОЛІ ТА СТЕРЕОТИПИ У СУСПІЛЬСТВІ. СТАНОВЛЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

ПЛАН

1. Суть і зміст стереотипів у соціальній поведінці жінки та чоловіка.
2. Джерела та засоби гендерної соціалізації. Сучасні уявлення про призначення жінки і чоловіка.
3. Наслідки та обмеження традиційних ролей для індивідів та суспільства.
4. Ключові моделі гендерної ідентичності у сучасній Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ажгихина Н. Гендерные стереотипы в современных масс-медиа // Гендерные исследования. – 2000. – № 5.
2. Берн Ш. Гендерная психология. – СПб., 2001.
3. Гендерний аналіз українського суспільства. – К., 1999.
4. Зиммель Г. Женская культура // Зиммель Г. Избранное. – М., 1996. – Т. 2.
5. Київ і кияни: соціологічні хроніки незалежності. – К., 2000. – Розділ 11.: Думки киян щодо гендерної рівності.
6. Эрих-Хэфели В. К вопросу о становлений концепции женственности в буржуазном обществе 18 века: психоисторическая значимость героини Ж.-Ж.Руссо Софи // Пол. Гендер. Культура. – М., 1999.
7. Этнические стереотипы мужского и женского поведения. – СПб.: Наука, 1991.

ТЕМА 5. ГЕНДЕРНІ ВІДНОСИНИ В РОДИНІ. РОЗПОДІЛ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ ЗА СТАТТЮ

ПЛАН

1. Еволюція форм сім'ї на різних етапах людської історії. Гендерний розподіл сімейних обов'язків і їх вплив на сімейні стосунки. Материнство та батьківство як соціокультурний феномен.
2. Проблема соціальних відносин жінок та чоловіків як предмет економіки.

3. Жінки та чоловіки на ринку праці: зайнятість та безробіття. Жіноче безробіття та трудова дискримінація як соціальна проблема.
4. Зв'язок між оплачуваною та неоплачуваною працею. Домашнє господарство як економічна одиниця.
5. Ринкові реформи та становище жінок в Україні та інших пострадянських країнах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Экономическая теория и феминизм // Теория и история феминизма. – Х.: Ф.-Пресс, 1996.
2. Журженко Т. Женская занятость в условиях переходной экономики: адаптация к рынку или маргинализация? // Ретіпа Postsovetica: Українська жінка в перехідний період: від соціальних рухів до політики. – Харків: ХЦТИ, 1999. – С. 231 – 280.
3. Мезенцева Е. Гендер и экономическая теория // Введение в гендерные исследования. – Х., СПб.: Алетейа, 2001. – Ч. 1.

ТЕМА 6. ГЕНДЕРНІ АСПЕКТИ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ. ЖІНКИ І ЧОЛОВІКИ ЯК ОБ'ЄКТИ ВИСВІТЛЕННЯ У МАСОВІЙ КУЛЬТУРІ ТА МЕДІАПРОСТОРІ

ПЛАН

1. Специфіка освіти як соціального інституту. Доступ до освіти в контексті гендерної рівності. Гендерні аспекти педагогічної професії.
2. Зарубіжний досвід по впровадженню гендерної проблематики у систему вищої освіти. Подолання проявів сексизму у процесі навчання та виховання.
3. Сучасні тенденції у розвитку гендерної освіти в Україні. Можливості впровадження гендерно-чутливої педагогіки.
4. Відтворення стереотипів у масовій культурі. Приховані форми гендерної ієрархії.
5. Способи та сфери присутності чоловіків у вітчизняних мас-медіа. Жінки як об'єкт висвітлення у ЗМІ. Образ жінки та образ чоловіка в українських мас-медіа.
6. Засоби масової комунікації як система творення колективних моделей поведінки та пропонувані моделі «жіночості» й «чоловічості» в українському медійному просторі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Костенко Н. В. Парадигми та фактичності нових мас-медіа // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1998, № 6. – С. 138 – 151.
2. Осипова Н. Г. Теория и практика «влияния» средств массовой информации в современной зарубежной социологии // Вестник Московского Университета. Сер. 18. Социология и политология. – 2001. – № 1. – С. 92-103.
3. Митрофанова А. В. Гендерный подход в педагогике // Введение в Гендерные исследования: Учеб. пособие / Под ред. И. В. Костиковой. – М.: Изд-во МГУ, 2000. – С. 201 – 215.

4. Мишель А. Долой стереотипы! Преодолеть сексизм в школьных учебниках. – Париж: ЮНЕСКО, 1991.
5. Помазан О. Гендерні проблеми і масмедіа // Гендерний аналіз українського суспільства. – К., 1999.
6. Попова Л. В. Гендерные аспекты самореализации личности. – М., 1996.
7. Социология средств массовой информации (СМИ) // Социологический справочник. — К.: Изд-во политической литературы Украины. – 1990. – С. 297 – 299.
8. Соціологія масової комунікації // Соціологія. Короткий енциклопедичний словник. – К.: Укр. центр духовної культури. – 1998. – С. 547 – 549.
9. Успенская В. Феминизм и Гендерные исследования в системе высшего образования // Феминизм и Гендерные исследования: Хрестоматия / Под общ. ред. В. И. Успенской. – Тверь, 1999. – С. 5 – 11.
10. Фрумлин И. Д. Вызов критической педагогики // Вопросы философии. – 1998. – № 12. – С. 60.
11. Хербст Ю. Назад к школе для девочек? // Гутен Таг. – 1990. – № 1. – С.32.
12. Шевченко Н. В. Жіночі та Гендерні університетські курси (зарубіжний досвід) та перспективи їх інституціоналізації у вітчизняній вищій освіті // Наукові праці: Науково-методичний журнал. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П. Могили, 2002. – Вип. 2: Педагогічні науки. – С. 92-97.

ТЕМА 7. ОСОБЛИВОСТІ МОВНОГО СПІЛКУВАННЯ ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

ПЛАН

1. Історичний аспект формування основ мовного спілкування.
2. Об'єкти спілкування: проблема мовного «маркування» чоловіків та жінок.
3. Гендерні стереотипи у мові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Богачевська-Хом'як М. Национализм и феминизм // Гендерные исследования: Феминистская методология в социальных науках: Материалы 2-й Международной Летней Школы по Гендерным Исследованиям (Форос, 1998) / Под ред. И. Жеребкиной. – Харьков, 1998. – С. 150 – 160.
2. Всемирная конференция по правам человека. Венская декларация и Программа действий (июнь 1993 года). — Нью-Йорк: Изд. ООН, 1995.
3. Гендерний аналіз українського суспільства. – К., 1999.
4. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства. – К, 2002.
5. Гендерные проблемы и развитие. Стимулирование развития через гендерное равенство в правах, в доступности ресурсов и возможности выражать свои интересы: Пер. с англ. – М.: Весь Мир, 2002.

6. Комплексный подход к проблеме равенства женщин и мужчин. Концептуальные рамки, методология и ознакомление с «позитивным опытом». Заключительный доклад о деятельности Группы специалистов по вопросу о комплексном подходе к проблеме равенства женщин и мужчин. (ЕС-Б-МБ). (Страсбург, май 1998 г.). – Нью-Йорк: Изд. ООН, 1998.
7. Маланчук-Рибак О. Українські жіночі студії: історіографія та історіософія. – Львів, 1999.
8. Формування гендерного паритету в контексті сучасних соціально-економічних перетворень. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 5–7 грудня 2002 року). – К., 2002.

ТЕМА 8. ТРАНСФОРМАЦІЯ ПОЛІТИЧНОЇ СФЕРИ ТА УЧАСТЬ ЖІНОК І ЧОЛОВІКІВ У ПОЛІТИЦІ. МІЖНАРОДНИЙ ВИМІР І УКРАЇНА

ПЛАН

1. Залежність рівних прав і можливостей жінок та чоловіків від загальнонаціональної політики та місця в ній гендерних цінностей.
2. Особливості формування і способу діяльності жінок та чоловіків як політичних лідерів.
3. Політичні гендерні стратегії та їх зміст. Міжнародний досвід утвердження й забезпечення принципу рівних прав і рівних можливостей.
4. Проблема інтеграції України в Міжнародне співтовариство. Міжнародні чинники впливу на гендерну політику держави.
5. Законодавчі ініціативи щодо утвердження принципів рівних прав і можливостей. Фактори впливу на формування гендерної політики в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

9. Богачевська-Хом'як М. Национализм и феминизм // Гендерные исследования: Феминистская методология в социальных науках: Материалы 2-й Международной Летней Школы по Гендерным Исследованиям (Форос, 1998) / Под ред. И. Жеребкиной. – Харьков, 1998. – С. 150 – 160.
10. Всемирная конференция по правам человека. Венская декларация и Программа действий (июнь 1993 года). — Нью-Йорк: Изд. ООН, 1995.
11. Гендерний аналіз українського суспільства. – К., 1999.
12. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства. – К, 2002.
13. Гендерные проблемы и развитие. Стимулирование развития через гендерное равенство в правах, в доступности ресурсов и возможности выражать свои интересы: Пер. с англ. – М.: Весь Мир, 2002.
14. Комплексный подход к проблеме равенства женщин и мужчин. Концептуальные рамки, методология и ознакомление с «позитивным опытом». Заключительный доклад о деятельности Группы специалистов по вопросу о комплексном подходе к проблеме равенства женщин и мужчин. (ЕС-Б-МБ). (Страсбург, май 1998 г.). – Нью-Йорк: Изд. ООН, 1998.

15. Маланчук-Рибак О. Українські жіночі студії: історіографія та історіософія. – Львів, 1999.
16. Формування гендерного паритету в контексті сучасних соціально-економічних перетворень. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 5–7 грудня 2002 року). – К., 2002.

14. Питання до екзаменаційних білетів, екзаменаційні білети, тести для підсумкового контролю (що завантажені на освітній простір)

1. Що з перерахованого означає поняття «гендер»?
  - А) працюючі за наймом жінки та чоловіки;
  - Б) визначення взаємин статей: чоловіків і жінок;
  - В) соціальні та культурні характеристики чоловіків і жінок.

2. Гендерні стереотипи це:
  - А) поширені в суспільстві спрощені уявлення про сутність чоловіка й жінки
  - Б) образи чоловіка та жінки створені конкретною людиною;
  - В) ідеальні типи жінки і чоловіки.

3. Гендерна рівність це:
  - А) рівність прав усіх жінок;
  - Б) рівні права чоловіків і жінок;
  - В) рівні права й можливості жінок і чоловіків у соціальній та професійній сферах самореалізації.

4. «Прихований» навчальний план означає:
  - А) роздільне навчання школярів за статтю.
  - Б) теми і зміст навчальних занять, що закріплюють провідну роль чоловіків в історії розвитку людства і приниження ролі жінок в цьому питанні.
  - В) окремі шкільні курси, що передбачають роздільне навчання школярів за статтю.

5. Назвіть автора «Декларації прав жінки і громадянки (фр. *Déclaration des droits de la femme et de la citoyenne*)», що також відома як «Декларація прав жінки»:
  - А) Олімпія де Гуж;
  - Б) Сімон де Бовуар;
  - В) Ж.-Ж. Руссо.

6. Жінки у складі економічно активного населення більшості розвинених індустріальних країн становлять наступний відсоток трудових ресурсів:
  - А) 40-45%;
  - Б) 38-40%;
  - В) 45-50%.

7. У мові спілкування у чоловіків і жінок існують різні образи:
  - А) у жінок логічні образи діяльності, у чоловіків емоційно-чуттєві образи міжособистісного спілкування;
  - Б) немає різниці;
  - В) у чоловіків логічні образи діяльності, у жінок емоційно-чуттєві образи міжособистісного спілкування.

8. Провідною півкулею мозку є:
  - А) у чоловіків - ліве, у жінок – праве;
  - Б) немає різниці;
  - В) у чоловіків - праве, у жінок – ліве.

9. Вертикальна сегрегація ринку праці означає:
  - А) концентрацію чоловіків на вищих щаблях професійно-посадової ієрархії;
  - Б) концентрацію чоловіків і жінок на різних щаблях професійно-посадової ієрархії;
  - В) визнання чоловіками необхідності професійно-посадової ієрархії за статтю.

10. Гендерний контекст в соціальній роботі - це:
  - А) підтримка чоловіків і жінок та надання їм необхідної допомоги у вирішенні особистих і професійних проблем;
  - Б) в соціальній роботі гендерний контекст відсутній;
  - В) врахування соціальних, індивідуально-психологічних і шлюбно-сімейних особливостей чоловіків та жінок при організації з ними соціальної роботи .

11. Гендерна ідентичність - це:
  - А) сприйняття себе чоловіком або жінкою як представника певної статі

- Б) об'єктивне оцінювання суспільством схожості і відмінності між жінкою і чоловіком;
- В) ієрархічний розподіл в суспільстві економічних та соціальних ресурсів; згідно статевої належності.

12. Гендерна роль - це:

- А) сукупність очікуваних зразків мислення, поведінки і взаємодії чоловіків і жінок, що впливає із загальноприйнятих статевих стереотипів;
- Б) сукупність загальноприйнятих, з точки зору суспільства норм і правил поведінки жінки і чоловіка;
- В) різні характеристики, що обумовлюють відмінну поведінку жінки і чоловіка.

13. Гендерний поділ праці засновано на:

- А) цілком закономірному історичному розвитку;
- Б) поділ професій на «чоловічі» і «жіночі», обумовлено соціальним статусом в суспільстві;
- В) немає різниці.

14. Гендерні відмінності характеризують:

- А) соціально-рольовий статус, який визначає соціальні можливості людини;
- Б) соціально виражені відмінні ознаки між людьми, зумовлені їх статевою приналежністю;
- В) анатомо-біологічні особливості людей.

15. Гендерні стереотипи можливо розділити на основні групи:

- А) маскулітності та фемінітності, стереотипи змісту праці та сімейно-рольові стереотипи;
- Б) стереотипи змісту праці;
- В) сімейно-рольові стереотипи.

16. Гендерний конфлікт визначається як:

- А) процес мовного конфлікту, що створює поле гендерних термінів і понять;
- Б) механізм і показники прояву статевої приналежності особи в соціальній взаємодії ;
- В) зіткнення чоловіків і жінок на ґрунті непереборних розбіжностей, що відображають їх базові потреби, інтереси.

17. Тривалість життя жінок в Україні в середньому більше, ніж у чоловіків на:

- А) 5 років;
- Б) 14 років;
- В) 10 років.

18. Людей, котрі перебільшують значення традиційних гендерних ролей, називають:

- Г) консерваторами;
- Д) сексистами;
- Е) феміністами (феміністками).

19. Сексуальна ідентичність – це:

- Г) сприйняття себе чоловіком або жінкою;
- Д) статева ідентичність;
- Е) суб'єктивне віднесення себе до категорії людей з певним сексуальним досвідом.

20. Маскулітність - це:

- Г) сукупність психічних і поведінкових ознак, котрі відрізняють чоловіка від жінки;
- Д) підкреслений прояв якостей властивих чоловічій поведінці;
- Е) характеристика грубої поведінки чоловіка або жінки.

21. Поняття «унісекс» характеризує:

- А) наявність у людини особистісних якостей та стилю одягу, які притаманні представникам обох статей;
- Б) особистісні якості в спілкуванні;
- В) стиль одягу.

22. Назвіть фактори забезпечення переваг, які мають чоловіки під час входження у владні структури:

- Г) традиційно усталене чоловіче домінування в керівних владних структурах;
- Д) економічні підвалини – власність і управління економікою перебувають у чоловічих руках;
- Е) традиційність поглядів значної частини людського потенціалу України на приватну жінку і громадського чоловіка.

23. Гендерна паритетність у державному управлінні визначається як:

- Г) принцип рівності представництва жінок і чоловіків у будь-яких владних структурах і органах місцевого самоврядування;
- Д) стратегія, що спрямована на забезпечення рівних прав, свобод та можливостей розкриття потенціалу жінок і чоловіків;
- Е) механізм регулювання гендерними процесами.
24. Назвіть головні пріоритети України у сфері досягнення гендерної рівності, які визначені у Державній програмі з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві:
- Г) створення нормативно-правової бази;
- Д) залучення громадянського суспільства до впровадження політики гендерної рівності;
- Е) забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у сфері праці;
25. До основних стереотипних типових рис чоловіків відносяться:
- А) рішучість, терплячість, мужність;
- Б) мужність, стриманість, небагатослівність;
- В) ніжність, м'якість та емоційність.
26. Максимальне представництво жінок в органах влади досягнуто в:
- А) Північній Америці;
- Б) країнах Скандинавії (Фінляндії, Швеції та Норвегії) ;
- В) Західній Європі.
27. Маскулінні гендерні проблеми відображають:
- А) особливе природне призначення жінки і чоловіки;
- Б) соціально-побутові та індивідуально-психологічні проблеми, що обумовлюються вираженими ознаками традиційної чоловічої моделі самореалізації;
- В) виконання жінками і чоловіками різних соціальних ролей.
28. Орган Комісії ООН зі становища жінок, який здійснює робочі функції захисту рівноправності жінок і чоловіків у світі, називається:
- А) Комітет з прав людини ;
- Б) Рада ООН з прав людини ;
- В) Комітетом з ліквідації дискримінації щодо жінок.
29. Основними причинами меншої тривалості життя чоловіків є:
- А) соціально-психологічні та етнопсихологічні чинники ;
- Б) статево-біологічні особливості ;
- В) невміння переживати стреси.
30. Перший документ про рівноправність чоловіків і жінок прийнятий в:
- А) 1787 р. у США;
- Б) 1789 р. у Франції;
- В) 1789 році у Німеччині.
31. Поняття «скляна стеля» означає:
- А) невидимі та формально не позначені в законах бар'єри, які перешкоджають кар'єрному зростанню жінок;
- Б) кар'єрні перешкоди чоловіків і жінок;
- В) професійні здобутки.
32. Предметом гендерного аналізу є:
- А) соціальна взаємодія жінок і чоловіків ;
- Б) кар'єрні перешкоди чоловіків і жінок;
- В) визначеність статевої поведінки.
33. Сексуальний гендерний конфлікт в родині ґрунтується на:
- А) подружній невірності;
- Б) розбіжності та протиріччях між подружжям;
- В) процесах постійної боротьби між подружжям.
34. Порівняльний аналіз становища чоловіків і жінок в Україні та за кордоном показує, що:
- А) рівень соціального захисту чоловіків і жінок в Україні відповідає зарубіжному;
- Б) рівень соціального захисту чоловіків і жінок в Україні нижче зарубіжного;

- В) рівень соціального захисту чоловіків і жінок в Україні не має значення.
35. Країною, в якій жінки вперше отримали виборчі права, є:
А) Нова Зеландія;
Б) США;
В) Франція.
36. Термін «гендер» як аналітична категорія вперше введений в наукову літературу в:
А) 1980-х рр. ;
Б) 1960-х рр. ;
В) 1990-х рр.
37. У чоловіків у порівнянні з жінками більш розвинені:
А) просторова орієнтація, мотив кар'єри, раціоналізм мислення;
Б) аналіз, інтуїція, схильність до компромісу, орієнтація на взаєморозуміння;
В) між жінками та чоловіками немає різниці.
38. Егалітарний підхід до розгляду ролі чоловіків і жінок у державі передбачає:
А) лобювання інтересів жінок у кадровій розстановці;
Б) визнання лідерства чоловіків у професійній діяльності;
В) їх рівність у всіх сферах життєдіяльності.
39. Афоризм «Жінкою не народжуються, а стають» належить:
А) Симоні де Бовуар;
Б) Олімпії де Гуж;
В) Кларі Цеткін .
40. У психолого-педагогічному аспекті гендер найчастіше вживається:
А) для фіксації проявів поведінки чоловіків і жінок в конкретних ситуаціях спілкування;
Б) як наукове визначення природного призначення жінки і чоловіка;
В) як образи чоловіка та жінки створені конкретною людиною;
41. Гендерні аспекти соціальної роботи передбачають:
А) допомогу жінкам і чоловікам;
Б) аналіз становища чоловіків і жінок у сфері праці та зайнятості, проблеми материнства і дитинства;
В) допомогу соціалізації жінок і чоловіків у професійній сфері .
42. Гендерні принципи соціального розвитку представляють:
А) правила, що регулюють рівний соціальний статус жінок і чоловіків в суспільстві та ступінь їх соціального захисту;
Б) сукупність загальноприйнятих, з точки зору суспільства, норм і правил поведінки жінки і чоловіка;
В) різні характеристики, що обумовлюють відмінну поведінку жінки і чоловіка.
43. Гендерні відмінності характеризують:
А) соціально-рольовий статус, який визначає соціальні можливості людини;
Б) соціально виражені відмінні ознаки між людьми, зумовлені їх статевою приналежністю;
В) анатомо-біологічні особливості людей.
44. Гендерні стереотипи можливо розділити на основні групи:
А) маскулінності та фемінінності, стереотипи змісту праці та сімейно-рольові стереотипи;
Б) стереотипи змісту праці;
В) сімейно-рольові стереотипи.
45. Гендерні стереотипи являють собою ...
А) прийняті в суспільстві спрощені уявлення моделі мислення і поведінки чоловіків і жінок;
Б) особливості сприйняття, властиві чоловікам або жінкам;
В) жорстко фіксовані схеми чоловічої чи жіночої поведінки.
46. Гендерний баланс у сфері професійних відносин передбачає:
А) рівність в обов'язках;
Б) рівність у досягненні результатів;

В) оптимальне співвідношення прав і обов'язків жінок і чоловіків, що забезпечують їм рівний доступ до системи професійної самореалізації.

47. Гендерний конфлікт визначається як:

- А) процес мовного конфлікту, що створює поле гендерних термінів і понять;
- Б) механізм і показники прояву статевої приналежності особи в соціальній взаємодії;
- В) зіткнення чоловіків і жінок на ґрунті непереборних розбіжностей, що відображають їх базові потреби, інтереси.

48. Жіночий рух в Україні включає в себе

- А) структуровані за основними сферами діяльності неурядові жіночі організації
- Б) політичні партії
- В) громадські організації

49. Жінці-лідери притаманні такі якості:

- А) невірноваженість;
- Б) емоційність;
- В) визваженість, товариськість, стійкість до стресів, адаптивність.

50. Тривалість життя жінок в Україні в середньому більше, ніж у чоловіків на:

- А) 5 років;
- Б) 14 років;
- В) 10 років.

51. Ви згодні з таким твердженням «Маленькі дівчата ніжні, а хлопці – міцні»

- А) так
- Б) ні
- В) твердження невірне в гендерному контексті.

52. Як ви вважаєте чи відрізняється в Україні середня тривалість життя чоловіків та жінок?

- А) тривалість життя чоловіків в Україні в середньому більше;
- Б) тривалість життя жінок в Україні в середньому більше;
- В) складно відповісти.

53. Гендер – це:

- Г) термін для позначення статі людини в соціальних науках;
- Д) статева роль людини;
- Е) соціокультурний конструкт, що описує людину з погляду виявлення в неї під час соціальної взаємодії маскулітних чи фемінних якостей;

54. Дайте найбільш обґрунтоване визначення поняття «гендер»:

- Г) гендер – це поняття, що увійшло у вжиток з соціології і визначає соціальну стать людини на відміну від біологічної статі (sex);
- Д) гендер – це соціально-рольовий статус, який визначає соціальні можливості людини – чоловіка і жінки в усіх сферах життєдіяльності;
- Е) гендер – це соціокультурний конструкт, що означає сукупність соціальних і культурних норм, які суспільство наказує виконувати людям залежно від їх біологічної статі.

55. Дайте найбільш обґрунтоване визначення «гендерні ролі» це...

- Г) зразки поведінки жінок і чоловіків, що ґрунтуються на традиційних очікуваннях, пов'язаних з їх статтю;
- Д) сукупність загальноприйнятих, з точки зору суспільства, норм і правил поведінки жінки і чоловіка;
- Е) різні характеристики, що обумовлюють відмінну поведінку жінки і чоловіка;

56. Дайте найбільш обґрунтоване визначення «гендерні стереотипи» – це:

- Г) різновид соціальних стереотипів щодо поведінки жінок і чоловіків;
- Д) стійкі соціальні уявлення про відмінності жінок і чоловіків та сформовані культурою узагальнені переконання про те, як поведуться чоловіки і жінки.
- Е) жорстко фіксовані схеми чоловічої чи жіночої поведінки.

57. Людей, котрі перебільшують значення традиційних гендерних ролей, називають:

- Ж) консерваторами;
- З) сексистами;
- И) феміністами (феміністками).

58. Сексуальна ідентичність – це:

- Ж) сприйняття себе чоловіком або жінкою;
- З) статева ідентичність;
- И) суб'єктивне віднесення себе до категорії людей з певним сексуальним досвідом.

59. Андрогинія - це:

- Г) розлад гендерної ідентичності;
- Д) поєднання в особі чоловічих і жіночих якостей;
- Е) усвідомлення своєї сексуальної привабливості.

60. Маскулінність - це:

- Ж) сукупність психічних і поведінкових ознак, котрі відрізняють чоловіка від жінки;
- З) підкреслений прояв якостей властивих чоловічій поведінці;
- И) характеристика грубої поведінки чоловіка або жінки.

61. Сексизм – це:

- Г) різновид маніакальної поведінки;
- Д) навчання, що розглядає роль і функції сексуальності у психічному житті людини;
- Е) упереджені установки і дискримінаційна поведінка щодо людей за ознакою статі чи сексуальної орієнтації.

62. Гендерні дослідження у психології передбачають вивчення особистісних властивостей чоловіків і жінок з погляду:

- Г) їх взаємозалежності із соціальним статусом;
- Д) біологічного спричинення;
- Е) взаємодії біологічних і соціальних чинників.

63. Найвні відмінності між країнами у змісті гендерних стереотипів щодо внутрішнього світу жінки здебільшого визначаються:

- Г) соціально-економічним статусом країни;
- Д) особливостями віросповідання;
- Е) усіма перерахованими чинниками.

64. Гендерна рівність це...

- Г) об'єктивне оцінювання суспільством схожості і відмінності між жінкою і чоловіком;
- Д) ієрархічний розподіл в суспільстві економічних та соціальних ресурсів згідно статевої належності;
- Е) реальна забезпеченість рівних прав і можливостей у жінок і чоловіків.

65. Назвіть виміри гендерної рівності:

- Г) права людини як універсальний стандарт політичних, громадянських, економічних, соціальних і культурних прав і свобод для жінок і чоловіків;
- Д) права людини як права жінок;
- Е) рівність свобод, прав і обов'язків;

66. Який елемент є основним елементом гендерної рівності:

- Г) рівність у правах, свободах та можливостях;
- Д) рівність в обов'язках;
- Е) рівність у досягненні результатів;

67. Гендерна демократія це...

- Г) система волевиявлення двох статей – жінок і чоловіків у громадянському суспільстві як рівних у правах і можливостях, що законодавче закріплені та реально забезпеченні в усвідомленні політико-правових принципів, розбудові суспільних і державних структур з урахуванням гендерних інтересів та потреб;
- Д) система урахування політичних інтересів двох статей – жінок і чоловіків у громадянському суспільстві як рівних у правах і можливостях;
- Е) певний вид демократії, який забезпечує законодавче закріплення та реальне існування рівних прав та можливостей чоловіків і жінок у системі політико-правових принципів.

68. Назвіть фактори забезпечення переваг, які мають чоловіки під час входження у владні структури:

- Ж) традиційно усталене чоловіче домінування в керівних владних структурах;
- З) економічні підвалини – власність і управління економікою перебувають у чоловічих руках;

И) традиційність поглядів значної частини людського потенціалу України на приватну жінку і громадського чоловіка.

69. Що має стати основою формування гендерної політики в Україні;:

- Г) принцип підтримки жінок;
- Д) створення законодавства;
- Е) гендерний підхід в усі сфери державної політики.

70. Гендерна паритетність у державному управлінні визначається як:

- Ж) принцип рівності представництва жінок і чоловіків у будь-яких владних структурах і органах місцевого самоврядування;
- З) стратегія, що спрямована на забезпечення рівних прав, свобод та можливостей розкриття потенціалу жінок і чоловіків;
- И) механізм регулювання гендерними процесами.

71. Назвіть принципи державного управління гендерною політикою:

- Г) інтегральний принцип;
- Д) принцип паритетності й партнерства;
- Е) принцип індивідуальності.

72. Назвіть головні пріоритети України у сфері досягнення гендерної рівності, які визначені у Державній програмі з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві:

- Ж) створення нормативно-правової бази;
- З) залучення громадянського суспільства до впровадження політики гендерної рівності;
- И) забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків у сфері праці;

73. Визначте головні завдання гендерної політики в системі державного управління на сучасному етапі розвитку українського суспільства:

- Г) запровадження гендерного планування керівних посад з урахуванням лідерських якостей жінок і чоловіків;
- Д) створення гендерної системи управління з метою забезпечення координації діяльності суб'єктів державної політики щодо забезпечення гендерної рівності на локальному, регіональному, національному рівнях;
- Е) забезпечення підготовки державних службовців і створення можливостей для вдосконалення навичок гендерного менеджменту і підвищення загального рівня гендерної свідомості;

74. До основних стереотипних типових рис жінок відносяться:

- А) мужність, стриманість, небагатослівність;
- Б) сварливість, емоційність, плаксивість;
- В) ніжність, м'якість та емоційність.

75. До основних стереотипних типових рис чоловіків відносяться:

- А) рішучість, терплячість, мужність;
- Б) мужність, стриманість, небагатослівність;
- В) ніжність, м'якість та емоційність.

76. Комунікативні гендерні вміння відображають :

- А) конструктивне спілкування з чоловіками і жінками, вміння тактовно поводитися з протилежною статтю, слухати партнера по спілкуванню;
- Б) волевиявлення двох статей – жінок і чоловіків у громадянському суспільстві;
- В) рівність у правах, свободах та можливостях жінок і чоловіків;

77. Консерватори-антифеміністи в своїх гендерних поглядах прагнуть:

- А) протиставити біологічне призначення чоловіка та жінки;
- Б) довести визначальне значення біологічних особливостей кожної статі ;
- В) абсолютизувати біологічні особливості статей, протиставити культурне призначення чоловіка і жінки.

78. Конституція США, що проголосила рівні права чоловіків і жінок була прийнята в:

- А) 1780 р. ;
- Б) 1787 р. ;
- В) 1790 р.

79. Конструктивні гендерні вміння у виробничій сфері відображають

- А) права людини як права жінок;
- Б) рівність свобод, прав і обов'язків;
- В) вміння конструювати вирішення проблем, що виникають між чоловіками і жінками в професійному середовищі.

80. Максимальне представництво жінок в органах влади досягнуто в:

- А) Північній Америці;
- Б) країнах Скандинавії (Фінляндії, Швеції та Норвегії) ;
- В) Західній Європі.

15. Методичні рекомендації та розробки викладача

Комплексне освоєння курсу «Гендерний аспект цивілізаційної історії» досягається студентами протягом відвідування лекцій, підготовки матеріалів до семінарських занять, блищопитувань, самостійної (індивідуальної) роботи з історичними джерелами, підготовки рефератів та творчих завдань, роботою в мережі Інтернет. Підсумковий контроль забезпечується виконанням тестових завдань.

З метою підвищення рівня підготовки та розкриття індивідуальних творчих здібностей окремих студентів проводяться індивідуальні навчальні заняття

Індивідуальні навчальні заняття організуються за окремими графіком з урахуванням індивідуального навчального плану студента і можуть охоплювати частину або повний обсяг занять з однієї або декількох навчальних дисциплін, а в окремих випадках - повний обсяг навчальних занять для конкретного освітнього або кваліфікаційного рівня.

Види індивідуальних навчальних занять, їх обсяг, форми та методи поточного і підсумкового контролю (крім державної атестації) визначаються індивідуальним навчальним планом студента.

Метою індивідуальних занять є засвоєння та поглиблення знань, навичок, умінь набутих впродовж вивчення дисципліни. Результати виконання індивідуальних завдань враховуються викладачем як і семінарські та практичні завдання.

Тематика індивідуальних навчально-наукових завдань.

1. Виникнення та інституалізація гендерних досліджень: світовий контекст.
2. Розвиток та інституалізація гендерних досліджень в Україні.
3. Проблема гендерної методології у соціальних та соціально-гуманітарних науках.
4. Поняття «статі», «гендеру», їх виникнення та розмежування.
5. Гендерна реальність і гендерні перспективи розвитку українського суспільства.

6. Теорія кохання Платона в контексті гендерних відношень давньогрецького суспільства.
7. Теорії суспільного договору та проблема рівності статей.
8. Ідея андрогіна в німецькому романтизмі.
9. Проблема «жіночої істерії» в психології XIX – XX століть.
10. Теорії статево-рольових відмінностей в соціології.
11. Феномен суфражистського руху.
12. Характер жіночих організацій у Наддніпрянській Україні та на західноукраїнських землях: порівняльна характеристика.
13. Українська «жіноча періодика» як складова жіночого руху.
14. Сучасний міжнародний жіночий рух: єдність та різноманіття національних моделей.
15. Основні засади філософії жіночого буття у трактуванні Сімони де Бовуар («Друга стаття»).
16. Історія жінки як історія сексуальності (М. Фуко «Історія сексуальності»).
17. Наукове артикулювання «жіночої культури».
18. Ліберальний фемінізм у контексті національно-визвольних завдань (на прикладі публіцистичної спадщини Мілени Рудницької).
19. Радикальний фемінізм – суспільна провокація чи дієвий чинник суспільних змін?
20. Ліберальний фемінізм: ідейно-теоретичні джерела та еволюція розвитку.
21. Соціалістичний та марксистський фемінізм: основні засади та історичний досвід.
22. Фемінізм у контексті розвитку психоаналізу, фрейдизму та неофрейдизму.
23. Ліберальний фемінізм: ідейно-теоретичні джерела та еволюція розвитку.
24. Соціалістичний та марксистський фемінізм: основні засади та історичний досвід.
25. Фемінізм у контексті розвитку психоаналізу, фрейдизму та неофрейдизму.
26. Проблеми інституалізації гендерних досліджень в українській академічній науці.
27. Феміністська критика, жіночі студії, гендерні дослідження: перспективи для України.
28. Молодіжні субкультури і сексуальна революція 1960 – 1970-х та їх вплив на розвиток досліджень сексуальності.
29. Націоналізм і фемінізм в українському контексті.
30. Гендерні студії та жіночий рух в Україні: проблеми співвідношення теорії і практики.
31. Теорії біологічного детермінізму у визначенні статей.
32. Гендерні відмінності в концепції психологічного детермінізму.

33. Соціокультурна зумовленість статей (за працями Маргарет Мід).
34. Гендер як соціальний конструкт.
35. Комплекс маскулінності: основні характеристики.
36. Патріархальний та сучасний ідеали жіночності.
37. Трансформація ставлення до жінок та жіночої ролі в суспільстві.
38. Ціннісно-нормативна природа гендерних стереотипів у суспільстві.
39. Гендерні відмінності крізь призму громадської думки в Україні і світі.
40. Історичний характер гендерних ролей і стереотипів.
41. Інтелектуальні та емоційні гендерні відмінності: дослідження та їх результати.
42. Соціальні ролі у гендерному вимірі: концепції та дослідження.
43. Незвичні герої: інверсія гендерних ролей у художніх творах (казках, фільмах, мультфільмах, комп'ютерних іграх тощо) та її вплив на формування гендерної ідентичності.
44. Леді та джентльмени: етикет як гендерний ритуал.
45. Криза маскулінності та ключові моделі чоловічої гендерної ідентичності в сучасній Україні.
46. «Інакша» реальність: соціокультурні та особистісні проблеми існування нетрадиційної ідентичності.
47. Статус та роль чоловіка в сучасній сім'ї.
48. Наявна та прихована гендерна дискримінація в сім'ї.
49. Стабільність шлюбу та професійна праця жінок.
Гендерні особливості критеріїв відбору партнера на шлюбному ринку.
50. Гендерні особливості критеріїв відбору партнера на шлюбному ринку.

16. Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу студентів

1. Бондарчук О. І. Гендерні характеристики та особливості їх урахування в управлінні ЗНЗ : конспект лекції для слухачів курсів підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів / О. І. Бондарчук. К.: ЩППО, 2004. – 20 с.
2. Бондарчук О. І. Соціально-психологічні основи особистісного розвитку керівників загальноосвітніх навчальних закладів у професійній діяльності : монографія / О. І. Бондарчук. – К. : Наук, світ, 2008. – 318 с.
3. Гендерна інтеграція в гуманітарному знанні : [зб. Всеукр. студент, наук.-практ. конф. 23 травня 2007 р. / ред. кол. В.П. Кравець та ін.]. – Т. :ТНПУ, 2007. – 104 с.
4. Гендерний підхід в управлінні загальноосвітніми навчальними закладами : навч. посібник / за заг. ред. В. В. Олійника, Л. І. Даниленко. – К. : Логос, 2004.-212 с.
5. Говорун Т. В. Гендерна психологія: навч. посіб. / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді. - К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 308 с.
6. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
7. Життєва компетентність особистості: наук.-метод. посіб. / за ред. Л.В. Сохань, І. Г. Єрмакова, Г. М. Несен. – К. : Богдана, 2003. – 520 с.
8. Карамушка Л. М., Малинна М. П. Види інтерактивних технік та особливості їх застосування у підготовці менеджерів та працівників організацій // Актуальні проблеми психології, зб. наук, праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України. – К. : Інститут психології імені Г.С. Костюка АПН України, 2002. Т. 1,4.6.
9. Кравець В.П. Педагогіка і психологія : Гендерний аспект : навч. посіб. / В.П. Кравець, О.М. Кікінежді. – Тернопіль : Навчальна книга-Богдан, 2004. – 124 с.
10. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс. – [7-е изд.]. – СПб.: Питер, 2007. - С. 200 – 214.: ил. – (Серия «Мастера психологии»),
11. Максименко С.Д. Технологія спілкування (комунікативна компетентність учителя: сутність і шляхи формування) / С. Д. Максименко, М. М. Зароцький. – К.: Главник, 2005. – 112 с.
12. Мельник Т.М. 50/50 : Сучасне Гендерне мислення: словник / Т.М. Мельник, Л. С. Кобелянська. – К. : К.І.С., 2005. – 280 с.
13. Муляр В.І. Самореалізація особистості як соціальна проблема (філософсько-культурологічний аналіз) / В. І. Муляр. – Житомир : ЖІТІ, 1997. –214 с.
14. Набок М.В. Законодавчо-правові передумови управління ЗНЗ на засадах Гендерної рівності : конспект лекції для слухачів курсів

- підвищення кваліфікації керівників загальноосвітніх навчальних закладів / М. В. Набок. – К. : ЦППО АПН України, 2004. – 16 с.
15. Навчальна програма курсу «Основи теорії Гендеру» /уклад. Н. Д. Чухим. – К. : Факт, 2003. – 84 с.
16. Ніжинська О. Модель компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів / О.О. Нежинська // Вісник післядипломної освіти : зб. наук, праць Ун-ту менедж. освіти АПН України, Асоц. безперерв. освіти дорослих; редкол. О.Л. Ануфрієва [та ін.] ; голов. ред. В. Олійник. – К. : Геопринт, 2008. – Вип. 10. – С. 212 – 219.
17. Практикум по гендерной психологии / под ред. И.С. Клёциной. СПб.: Питер, 2003. – 479 ил. – (Серия «Практикум по психологии»).
18. Психологія управління в освіті: курс лекцій та завдання навчального практикуму для слухачів очно-дистанційної форми навчання в системі післядипломної педагогічної освіти / О.І. Бондарчук, Л.М. Карамушка, Н.Л. Коломінський та ін. – К. : Валевіна, 2006. – 160с.
19. Синдром «професійного вигорання» та професійна кар'єра працівників освітніх організацій : Гендерні аспекти : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та слухачів ін-тів післядиплом. освіти / за наук. ред. Д. Максименка, Л.М. Карамушки, Т.В. Зайчикової. – [2-е перероб. та доповн.]. – К.: Міленіум, 2006. – С. 90-97.
20. Соціальна та гендерна справедливість і рівність у програмах професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації робітничих кадрів: навч.-метод. посіб. / кол. автор. : Магдюк Л. Б., Ілько І. В. та ін. ; за заг. ред. Л. І. Даниленко. – К.: ТОВ «Стіс плюс», 2007. – 96 с.

ДОПОМІЖНА ЛІТЕРАТУРА

1. Агеева В. Жіночий простір. – К.: Факт, 2003.
2. Ажгихина Н. гендерные стереотипы в современных масс-медиа // Гендерные исследования. – 2000. – № 5.
3. Айвазова С. Русские женщины в лабиринте равноправия. Очерки политической теории и истории. Документальные материалы. – М., 1998.
4. Аннан К. Годовой доклад о работе Организации. – Нью-Йорк: Изд. ООН, 2001.
5. Антология гендерных исследований: Сб. пер. / Сост. и комментарии Е. И. Гаповой и А. Р. Усмановой. – Минск: ПроPILEI, 2000.
6. Аренд Г. Становище людини. – Львів: Центр гуманітарних досліджень, 1999.
7. Афанасьев А. Н. Процессы о колдунах и ведьмах // Афанасьев А. Н. Древо жизни. – М., 1982.
8. Бейджент М., Ли Р., Линкольн Г. Был ли женат Христос? // Наука и религия. – 1997. – № 3.
9. Беккер Г. Выбор партнера на брачных рынках // THESIS. – 1994. – № 6.
10. Берк П. Світ Карнавалу // Популярна культура в ранньомодерній Європі. – К., 2001. – С. 192 – 220.

11. Берковский Н.Я. Романтизм в Германии. – М.: Художественная литература, 1973.
12. Берн Ш. Гендерная психология: Пер. с англ. – СПб., 2001.
13. Бер-Сижаль Э., Каллист, епископ Диоклийский (Уэр). Рукоположение женщин в Православной церкви. – М., 2000.
14. Бовуар С. де. Друга статья. – К.: Основи, 1994.
15. Бовуар С. де. Независимая женщина // Наука и религия. – 1995. – № 3.
16. Болотина Н. Б. Соціальне право. Гендерна експертиза. – К.: Логос, 2001.
17. Бородина А., Бородин Д. Матриархат: опыт рассмотрения исторической утопии в феминистской перспективе // Женщины. История. Общество: Сб. ст. / Под ред. В. Успенской. – Тверь, 2002. – Вып. 2. – С. 99 – 121.
18. Брайсон В. Политическая теория феминизма. Введение. – М., 2001.
19. Брандт Г. А. Природа женщины как проблема. Концепции феминизма // Общественные науки и современность. – 1998. – № 6. – С. 167 – 180.
20. Брандт Г.А. Природа женщины. – Екатеринбург, 2000.
21. Власенко Н. С, Виноградова Л. Д., Калачова И. В. Гендерная статистика для мониторинга достижения равенства женщин и мужчин. – К., 2000.
22. Воугел Э. Ф. Семья и родство // Американская социология. – М., 1972.
23. Всемирная конференция по правам человека. Венская декларация и Програма действий (июнь 1993 года). – Нью-Йорк: Изд. ООН, 1995.
24. Гендер і культура: 36. ст. / Упоряд.: В. Агеева, С. Оксамитна. – К: Факт, 2001.
25. Гендер как интрига познания: Сб. ст. / Московский гос. лингвистический ун-т. Лаборатория гендерных исследований. – М.: Рудомино, 2000.
26. Гендерна демократія – стратегія ХХІ століття: від Пекіну до Нью-Йорку. 1995-2000 / Автор-упор. Л. О. Смоляр. – Одеса, 2000.
27. Гендерна експертиза українського законодавства (концептуальні засади) / Відп. ред. Т. М. Мельник. – К., 2001.
28. Гендерний аналіз українського суспільства. – К., 1999.
29. Гендерний паритет в умовах розбудови сучасного українського суспільства. – К, 2002.
30. Гендерные проблемы и развитие. Стимулирование развития через Гендерное равенство в правах, в доступности ресурсов и возможности выражать свои интересы: Пер. с англ. – М.: Весь Мир, 2002.
31. Гендерный калейдоскоп. Курс лекций. – М.: Academia, 2001.
32. Гендерный фактор в языке и коммуникации. – Иваново, 1999.
33. Костенко Н. В. Парадигми та фактичності нових мас-медіа // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 1998. – № 6.
34. Краулей Э. Мистическая роза. – СПб., 1905.
35. Кримінальний кодекс України. Законодавство України про працю: 36. Норм. Актів: У 3 кн. – К, 1999.
36. Круглий стіл журналу «Вензь»: Новий фемінізм очима католиків // І. Незалежний культурологічний часопис. – Львів, 2000. – Число 17: Гендерні студії.

- 37.Лавриненко Н. В. Женщина: самореализация в семье и обществе (гендерный аспект). – К.: Випол, 1999.
- 38.Лаврінчук І.П. Трудове законодавство України. Гендерна експертиза. К.: – Логос, 2001.
- 39.Шевченко К.Б. Права жінок: зміст, стан та перспективи розвитку: Монографія. – Харків, 2001.
- 40.Лобанова Л. Наука в Україні: місце в ній жінки // Гендерний аналіз українського суспільства. – К.: ПРООН, 1999. – С. 199-210.
- 41.Локк Дж. Избранные философские произведения. – М.: Изд. социально-экономической литературы, 1960. – Т. 1-2.
- 42.Лорбер Дж., Фарелл С. Принципы гендерного конструирования // Хрестоматія феміністських текстів: Переклади / Под. ред. Е. Здравомысловой и А. Темкиной. – СПб., 2000. – С. 187-192.
- 43.Малві Л. Візуальна насолода і наративний фільм // І. Незалежний культурологічний часопис. – Львів, 2000. – Число 17: Гендерні студії.
- 44.Мельник Т.М. Гендерна політика в Україні. – К, 1999.
- 45.Оксамитна С.М. Гендерні відносини крізь призму громадської думки в Україні і світі // Наукові записки На-УКМА – Т. 19. – Ч. II.
- 46.Олійник А.С. Конституційне законодавство України. Гендерна експертиза. – К.: Логос, 2001.
- 47.Осипова Н. Г. Теория и практика «влияния» средств массовой информации в современной зарубежной социологии // Вестник Московского Университета. Сер. 18. Социология и политология. – 2001. – № 1. – С. 92-103.
- 48.Павличко С. Фемінізм як можливий підхід до аналізу української культури // Павличко С. Фемінізм. – К., 2002.
- 49.Павличко С. Фемінізм. – К.: Основи, 2002.
- 50.Паркер С. Гендерні ритуали: вивчення етикету, суспільних символів та когнітивний аспект // Студії з інтегральної культурології 2. Ritual. – Львів, 1999. – С. 65 – 74.
- 51.Полуэхтова И.А. Телевидение как механизм социального контроля // Вестник Московского Университета. Сер. 18. Социология и политология. – 1998. – № 1. – С. 49 – 60.
- 52.Фруммин И.Д. Вызов критической педагогики // Вопросы философии. – 1998. – № 12.
- 53.Хейлз К. Як ми стали постлюдством: Віртуальні тіла в кібернетиці, літературі та інформатиці / Пер. Є. Марічева. – К.: Ніка-Центр, 2002.
- 54.Чодороу Н. Воспроизводство материнства: психоанализ и социология пола // Антология гендерной теории / Сост. и коммент. Е. Гаповой, А. Усмановой. – Минск, 2000. – С. 29-76.
- 55.Чухим Н. Гендер та гендерні дослідження в ХХ ст. // Незалежний культурологічний часопис. – Львів, 2000. – Число 17. – С. 22 – 29.

- 56.Шовалтер Е. Феміністична критика у пущі: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ століття / За ред. М. Зубрицької. – Львів, 1996. – С. 510 – 535.
- 57.Шпак Н. Подолання сексизму в мові // Рівність жінок і чоловіків: Світові тенденції та українські реалії. – К: Просвіта, 2001. – С. 66-70.
- 58.Шаберт И. Гендер как категория новой исторической методологии // Пол, гендер, культура / Под ред. Э. Шоре и К. Хайдер. – М., 1999. – С. 109 – 130.
- 59.Шведова Н. А. Просто о сложном: гендерное просвещение (Пособие). – М.: Антиква, 2002.
- 60.Чухим Н. Гендер та Гендерні дослідження в ХХ ст. // І. Незалежний культурологічний часопис. – Львів, 2000. – Число 17. – С. 22 – 29.

Інформаційні ресурси

1. <http://gender.undp.org.ua>
2. <http://www.vidnokola.kiev.ua>

17.Методичні матеріали щодо виконання контрольних робіт для заочної форми навчання

Контрольна робота повинна відображати окремі теоретико-практичні проблеми з дисципліни «Гендерний аспект цивілізаційної історії» і виконуватися студентом після вибору ним тієї чи іншої теми (завдання).

Виходячи зі специфічних особливостей навчальної дисципліни, контрольна робота виконується у формі реферату або контрольних завдань.

Контрольна робота у формі теоретичних завдань з дисципліни є логічно сформульованим і поставленим в проблемному плані конкретним науковим завданням, що виражається в пошуку можливих варіантів і шляхів його розв'язання. Незважаючи на різноманітність контрольних завдань, обумовлених специфікою відповідних навчальних дисциплін, алгоритм їх виконання включає: 1) уточнення завдання, виявлення необхідних джерел для роботи над ним; 2) виявлення тенденцій розвитку процесів, що впливають із завдання, їх теоретичне обґрунтування та оцінка; 3) здійснення конкретного вирішення завдання (власний варіант), його пояснення та інтерпретація; 4) формулювання заключних висновків з викладанням прогнозу розвитку процесу (явища) в перспективі. Контрольна робота виконується студентами самостійно. Вона повинна бути викладена логічно та технічно правильно оформлена. Робота пишеться чітким і розбірливим почерком, допускається також друкований або комп'ютерний її варіант. На кожній сторінці повинні бути залишені поля, а сторінки, крім того, мають бути пронумеровані. Обсяг контрольної роботи у формі реферату не повинен перевищувати 12-18 сторінок, а у формі контрольного завдання - 3-5 сторінок. В кінці роботи вміщується список використаних літературних джерел, ставиться підпис студента і дата виконання.

18. Інші матеріали